

Tempus och aspekt i pidginisering

En studie av sju pidginspråk och deras källspråk

Minna Persson

Institutionen för lingvistik

Magisteruppsats 15 hp

Allmän språkvetenskap

Vårterminen 2012

Handledare: Päivi Juvonen & Mikael Parkvall

English title: Tense and Aspect in Pidginisation

Stockholms
universitet

Tempus och aspekt i pidginisering

En studie av sju pidginspråk och deras källspråk

Minna Persson

Sammanfattning/Abstract

It has been proposed that pidgin languages are similar in their marking of tense and aspect. This study wishes to answer three questions: 1) are there similarities in the marking of tense and aspect in pidgins, 2) are there similarities between the source languages and the pidgins they result in, and 3) does the development of tense aspect marking in pidgins follow the general patterns of grammaticalisation observed in other languages. Two quite different approaches are used to analyse the languages. Firstly the concept of grams is used, that is, a representation of a grammatical category in a specific language, e.g. the perfect in Swedish. Secondly the theory of prominence is used, i.e. that a particular language tends to grammaticalise one of the categories tense or aspect (or mood) rather than the other. The study looks at a sample of seven pidgin languages from around the world and compares them with regards to their marking of tense and aspect. Furthermore the tense-aspect systems of the source languages (lexifiers and substrates) of these pidgins are studied. Regarding the first question, the most obvious similarity is the fact that there is very little grammaticalised marking of tense and aspect at all. A pattern can also be discerned were a pidgin uses either a marker for perfective aspect or for past tense and that future/present markers are grammaticalised at a later stage. As for the similarities between the source languages and the pidgins, the pidginisation process has yielded languages with less grammaticalised forms than the source languages. All gram types found in the pidgins can also be found in their lexifiers. The patterns of grammaticalisation of tense and aspect markers follow universal patterns that have been described in typological studies. The semantic change of inherited or borrowed markers follow general patterns as do the innovations in the pidgin itself.

Nyckelord/Keywords

Pidgin languages, pidginisation, TMA, tense, aspect, gram, prominence, grammaticalisation

Innehållsförteckning

Figurer.....	v
Tabeller	v
Förkortningar.....	vi
Grammatiska förkortningar Förkortningar av språk.....	vi
1. Inledning	1
2. Syfte	1
3. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning.....	2
3.1 Pidginspråk.....	2
3.1.1 Definition av pidginspråk	2
3.1.2 Strukturella likheter	3
3.1.3 Något om multifunktionalitet.....	4
3.2 Tempus och aspekt i litteraturen	5
3.2.1 Gram	6
3.2.2 Prominens	7
3.2.3 Diakrona processer	8
3.3 Tempus och aspekt i pidginisering	8
4. Metod och material	9
4.1 Avgränsningar.....	9
4.2 Om materialet.....	10
4.3 Analys av tempus- och aspektmarkering	10
4.4 Något om de studerade pidginspråkens historia.....	12
4.5 Glossning och ortografi.....	15
5. Analys och resultat	16
5.1 Chinook jargon.....	16
5.1.1 Lexifierare CJ: chinook	16
5.1.2 Substratspråk för CJ: engelska, nootka, franska	17
5.1.3 Chinook jargon	19
5.1.4 Sammanfattning chinook jargon	20
5.2 Fanakalo	22
5.2.1 Lexifierare F: zulu	22
5.2.2 Substratspråk för F: afrikaans, engelska.....	23
5.2.3 Fanakalo.....	24

5.2.4 Sammanfattning fanakalo	26
5.3 Fijiansk pidginhindustani	27
5.3.1 Lexifierare FPH: fijiansk hindustani	28
5.3.2 Substratspråk för FPH: fijianska, dravidiska språk.....	28
5.3.3 Fijiansk pidginhindustani.....	30
5.3.4 Sammanfattning fijiansk pidginhindustani	30
5.4 Pidginfijianska	32
5.4.1 Lexifierare PF: fijianska	32
5.4.2 Substratspråk för PF: hindustani, engelska	32
5.4.3 Pidginfijianska	33
5.4.4 Sammanfattning pidginfijianska.....	37
5.5 Lingua franca	38
5.5.1 Lexifierare LF: romanska språk.....	39
5.5.2 Substratspråk för LF: arabiska.....	39
5.5.3 Lingua franca	40
5.5.3 Sammanfattning lingua franca.....	42
5.6 Russenorsk	43
5.6.1 Lexifierare för RN: norska och ryska.....	43
5.6.2 Russenorsk	44
5.6.3 Sammanfattning russenorsk.....	46
5.7 Tay boi.....	48
5.7.1 Lexifierare TB: franska	48
5.7.2 Substratspråk för TB: vietnamesiska	48
5.7.3 Tay boi	48
5.7.3 Sammanfattning tay boi	50
5.8 Sammanfattning av resultaten	51
6. Diskussion.....	52
6.1 Finns det likheter i hur pidginspråk markerar tempus och aspekt?	52
6.2 Finns det likheter mellan källspråkens och pidginspråkens tempus- och aspektsystem?.....	55
6.3 Följer utvecklingen av tempus- och aspektmarkörer i pidginspråken universella mönster för grammatikalisering?.....	56
7. Slutsatser.....	57
7.1 Avslutande (metodologiska) kommentarer	59
8. Bibliografi	60

Figurer

Figur 1. "Tripartite System" från Bybee & Dahl (1989:83)	7
Figur 2. Karta över pidginspråken.	15
Figur 3. Chinooks TA-system	17
Figur 4. TA-system engelska.....	17
Figur 5. TA-system nootka	18
Figur 6. Franskans TA-system.....	18
Figur 7. Chinook jargons TA-system	20
Figur 8. Markörer - från källspråk till chinook jargon	20
Figur 9. Gramtyper – från källspråk till chinook jargon	21
Figur 10. TA-system zulu	22
Figur 11. TA-system afrikaans	23
Figur 12. TA-system fanakalo	25
Figur 13. Från källspråk till fanakalo	26
Figur 14. Gramtyper – från källspråk till fanakalo	27
Figur 15. TA-system fijiansk hindustani.....	28
Figur 16. Fijiansk pidginhindustanis TA-system	30
Figur 17. Från källspråk till fijiansk pidginhindustani	31
Figur 18. Gramtyper – från källspråk till fijiansk pidginhindustani	31
Figur 19. TA-system hindustani.....	33
Figur 20. TA-system pidginfijianska	36
Figur 21. Från källspråk till pidginfijianska	37
Figur 22. Gramtyper – från källspråk till pidginfijianska.....	38
Figur 23. TA-system italienska	39
Figur 24. TA-system arabiska (maghrebinsk)	40
Figur 25. TA-system lingua franca	41
Figur 26. Från källspråk till lingua franca.....	42
Figur 27. Gramtyper – från källspråk till lingua franca.....	42
Figur 28. TA-system norska.....	43
Figur 29. TA-system ryska.....	44
Figur 30 TA-system russenorsk	46
Figur 31. Från källspråk till russenorsk.....	47
Figur 32. Gramtyper – från källspråk till russenorsk.....	47
Figur 33 TA-system vietnamesiska	48
Figur 34. TA-system tay boi.....	50
Figur 35. Från källspråk till tay boi	50
Figur 36. Gramtyper – från källspråk till tay boi	51
Figur 37 TA-hierarki i pidginspråk.....	58

Tabeller

Tabell 1. T-distinctioner i YP, HM och TP. Från Foley (2006:40)	8
Tabell 2. Sammanfattning av pidginspråken	15
Tabell 3. Etymologi för TA-markörer i chinook jargon.....	22
Tabell 4. Etymologi för TA-markörer i fanakalo.....	27
Tabell 5. Etymologi för TA-markörer i fijiansk pidginhindustani	32
Tabell 6. Etymologi för TA-markörer i pidginfijianska	38
Tabell 7. Etymologi för TA-markörer i lingua franca	43
Tabell 8. Etymologi för TA-markörer i russenorsk	47

Tabell 9. Etymologi för TA-markörer i russenorsk	51
Tabell 10. Sammanfattning av TA-markörer i pidginspråken	51
Tabell 11. Prominens	52
Tabell 12. Jämförelse med Foley (2006) och Brännmark (2005)	54
Tabell 13. Mer grammatiska TA-markörer i pidginspråken	54
Tabell 14. Gram-typer från källspråk till pidginspråk	55
Tabell 15. Etymologi för pidginspråkens TA-markörer	57

Förkortningar

Grammatiska förkortningar

1	första person
2	andra person
3	tredje person
A	aspekt
AOR	aorist
ART	artikel
COMPL	kompletiv
CONJ	konjunktion
COP	kopula
DEF	bestämd
DEM	demonstrativa
DIST	avslägsen
DUR	durativ
FOC	fokus
FUT	futurum
IMP	imperativ
INTJ	interjektion
LF	lingua franca
LOC	lokativ
NEG	negation
PL	plural
PRED	predikatsmarkör
PREP	preposition
PRON	pronomen
REL	relativa
SG	singular
T	tempus
TMA	tempus, modus, aspekt

Förkortningar av språk

AF	afrikaans
AR	arabiska
C	chinook
CJ	chinook jargon
D	dravidiska språk
EN	engelska
F	fanakalo
FH	fijiansk hindustani
FI	fijianska
FPH	fijiansk pidginhindustani
FR	franska
H	hindustani
HM	hiri motu
N	norska
NOO	nootka
PF	pidginfijianska
R	ryska
RN	russenorsk
RO	romanska språk
TB	tay boi
TP	tok pisin
V	vietnamesiska
Y	yokohamska
YP	yimaspidgin
Z	zulu

1. Inledning

Det har föreslagits att tempus- och aspektmarkering skulle vara ett område där olika pidginspråk visar många likheter. Heine (1973) föreslår att pidginspråken ofta utvecklar distinktionen mellan nutid, dåtid och futurum. Även Foley (2006) ser stora likheter mellan tempussystemen i de tre pidginspråk han studerar (tok pisin, hiri motu och pidginyimas) och påpekar att källspråkens verbsystem är väldigt olika sinsemellan. Men till skillnad från Heine ser han istället en grundläggande distinktion mellan futurum och icke-futurum i de tre språken. Om det är så att det finns generella tendenser för hur tempus och aspekt uttrycks i pidginspråk kan det säga oss något om pidginiseringsprocessen.

Pidginspråk är intressanta att studera därför att de är en optimering av språket i en extrem kommunikativ situation och bidrar i och med detta till studiet av det mänskliga språket.

Först redogörs för syftet med studien och frågeställningar i 2. Därefter ges en bakgrund om pidginspråk och om tempus och aspekt i 3.1 respektive 3.2. De teorier som använts för att angripa frågeställningarna tas också upp under Teoretisk bakgrund och tidigare forskning (avsnitt 3). Under 5. Analys och resultat gås varje pidginspråk igenom med källspråk. Därefter följer en diskussion och slutsatser under 6. respektive 7.

2. Syfte

Syftet med undersökningen är att jämföra pidginspråks tempus- och aspektsystem med varandra och med systemen för de språk som talarna av pidginspråket har som modersmål, de så kallade källspråken. Jag kommer att göra detta genom att studera ett urval av pidginspråk och deras källspråk med avseende på tempus- och aspektmarkering. Jag söker besvara följande frågor:

- Finns det likheter i hur pidginspråk markerar tempus och aspekt?
- Finns det likheter mellan källspråkens och pidginspråkens tempus- och aspektsystem?
- Följer utvecklingen av tempus- och aspektmarkörer i pidginspråken universella mönster för grammatikalisering?

Svar på dessa frågor ger oss kunskap om pidginiseringsprocessen och förhållandet mellan källspråken och det nya språket. Det kan också säga oss något om kategorierna tempus och aspekt. Favoriseras någon av kategorierna i de nya språken kanske den kan sägas vara mer grundläggande i mänskligt språk.

3. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

Både inom pidginistiken och tempus- och aspektlitteraturen råder brist på enhetlig terminologi. Nedan ger jag en översikt av och definierar hur jag använder vissa centrala begrepp samt ger en överblick över tidigare forskning.

3.1 Pidginspråk

Pidginstudier är ett relativt nytt forskningsområde. Det har länge mest nämnts i förbifarten i samband med kreolspråk. Det beror inte bara på ointresse från forskarvärden; dessa varieteter är också svårare att studera än många andra språk. Ett problem när det gäller pidginstudier är att språken till sin natur är flyktiga, de överlever i allmänhet inte mer än något sekel. Antingen dör de ut, eller så övergår de i kreolspråk¹. De flesta pidginspråk man känner till är utdöda och många är bristfälligt dokumenterade. De har också setts som ett mindre värdigt forskningsobjekt för att de per definition inte har modersmålstalare och bara talas i begränsade domäner och inte sällan av grupper som har låg status i samhället. De senaste åren har emellertid pidginspråken ägnats viss uppmärksamhet (Juvonen, 2008; Foley 2006; Roberts & Bresnan 2008).

3.1.1 Definition av pidginspråk

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av vad en pidgin är, en redogörelse över problematiken och en precisering av vilken definition som används här är därför på sin plats.

Ofta används utomspråkliga egenskaper hos språken för att avgränsa vad som är en pidgin och vad som inte är det. De är kontaktspråk och har således uppkommit då grupper som inte talar varandras språk haft regelbundet och långvarigt samröre. Så långt är de flesta överens, det problematiska ligger i att avgränsa pidginspråken från de mer instabila jargongerna² och de fullt expanderade kreolerna. Kan som exempel kan nämnas pidginfijianska som ska ha genomgått en jargongfas (Siegel, 2008:12). Det finns även fall då nya språkvarieteter uppstår, som visserligen är strukturellt enklare än sina lexifierare, men allt för lika dem. För att räknas som en pidgin ska språket inte vara ömsesidigt förståeligt med något av sina källspråk. Backers (1994:25) definition av pidginspråk är som följer:

”Pidgins are languages lexically derived from other languages, but which are structurally simplified, especially in their morphology. They come into being where people need to communicate but do not have a language in common. Pidgins have no (or few) first language speakers, they are the subject of language learning, they have structural norms, they are used by two or more groups, and they are usually unintelligible for speakers of the language from which the lexicon derives.”

Undersökningen utgår från den här definitionen. Det finns dock en rad svårigheter med tillämpningen av den. Det kan exempelvis vara svårt att avgöra om modersmålstalarna är ”få”. Tok pisin, som är engelsklexifierad och talas i Papua Nya Guinea, är ett exempel på ett sådant språk. De allra flesta talarna har andra språk som modersmål men en allt större grupp får tok pisin som första språk. Många

---

¹ Alla är inte överens om att kreolfödelse kräver en pidgin. Det antagandet kommer emellertid inte att påverka min undersökning. Därför lämnar jag den diskussionen därhän.

² En jargong kallas en instabil språkvarietet som typiskt uppkommer i en kontaktsituation, jfr jargon på engelska. Kallas också pre-pidgin.

menar därför att tok pisin idag är att betrakta som ett kreolspråk. Jag har av denna anledning lagt till ”få eller i minoritet” till definitionen.

Som nämnts ovan finns det språk som inte lever upp till pidginstatusen för att de är för lika sina lexifierare. De har inte genomgått den kraftiga förenkling som är nödvändig för att det ska räknas som ett nytt språk – ett pidginspråk. Är den nya varieteten väldigt lik sin lexifierare går det inte att räkna den som ett helt nytt språk, utan som just en varietet av det andra språket. Som exempel kan koinéer nämnas. Namnet koiné kommer från den gemensamma grekiska varietet som talades runt Medelhavet under Romartiden och det kan beskrivas som en dialektkompromiss. Ett exempel på ett sådant språk är varieteter av hindustani som växte fram i Söderhavet. Det är inte alltid självklart att avgöra om ett språk är ”för likt” sin lexifierare. Det kan även finnas ett kontinuum mellan en förenklad varietet, den så kallade basilekten och högstatusspråket, akrolekten där det då inte går att dra en gräns mellan dem.

Bakker (1994:26) poängterar även att en pidgin inte är samma sak som en bruten form av lexifieraren. Skillnaden ligger i att målspråket för L2-inläringen inte är lexifieraren utan pidginspråket självt.

Ett annat problem när det gäller klassificeringen som pidgin, vilket Bakker inte nämner, är om språket är stabilt nog. Det finns kontaktsituationer då en jargong uppkommer, som kan likna en pidgin. Skillnaden ligger i att pidginspråket har en grammatik och ett lexikon som är gemensamt för talarna av språket. En jargong är till mycket stor del idiosynkratisk hos enskilda talare och har inga fasta grammatiska regler. Lexikonet är heller inte lika fast utan ord kan lånas in ad hoc från olika språk.

Vad som räknas som en pidgin är alltså inte självklart och det är inte fråga om vattentäta skott mellan jargong, pidgin och kreol – de är stadier i en utveckling.

Jag definierar en pidgin som ett kontaktspråk med kraftigt förenklad grammatik och reducerat lexikon som inte har några modersmålstalare (eller då dessa är i minoritet). Den har stabila grammatiska regler som är gemensamma för talarna av språket. Språket är oftast inte ömsesidigt förståeligt med lexifieraren. Jag ser inte dessa språk som resultatet av misslyckad inläring utan som egna språk som uppkommit för att möjliggöra mellanfolklig kommunikation.

3.1.2 Strukturella likheter

Även om definitionen av pidginspråk kräver utomspråkliga kriterier finns många strukturella likheter pidginspråk emellan. Bakker (1994:31) påpekar att många utsagor som gjorts om pidginspråks grammatik egentligen bara gäller kreolspråk och att man utgått ifrån att samma saker gäller pidginspråken.

Pidginisering innebär kraftig reducering av böjningsmorfologi. Bakker menar att i de fall då lexifieraren endast har lite böjningsmorfologi blir det nya språket helt utan, men i de fall då språket har mycket sådan kan pidginspråket behålla lite. Päivi Juvonen och Mikael Parkvall (personlig korrespondens) håller generellt inte med om det uttalandet, bland annat för att man inte vet tillräckligt mycket om många pidginspråk för att göra den typen av uttalande. Ett exempel där det inte stämmer är chinook jargon där lexifieraren, chinook, är polysyntetiskt men pidginspråket är helt utan böjningsmorfologi. Bakker skriver vidare att alla pidginspråk har i viss mån avledningsmorfologi, men alltid mindre än lexifieraren. Även detta är svårt att veta säkert eftersom man inte vet tillräckligt mycket om många pidginspråk. De flesta är dock överens om att pidginspråk generellt har mycket lite böjnings- och avledningsmorfologi.

Roberts och Bresnan (2008) studerar ett antal pidginspråk med avseende på böjningsmorfologi med hjälp av optimalitetsteori. Stickprovet utgörs av pidginspråk enligt definitionen som används här men

också mer komplexa språk såsom lingala och kituba. Författarna menar att böjningsmorfologi i pidginspråk förekommer av minst tre anledningar: som innovation, som inlån eller som arv från lexifieraren (*ibid.* 2). De finner att alla språken i stickprovet har avsevärt mindre böjningsmorfologi än lexifieraren. De ser också skillnader mellan så kallade kontextuella böjningar och inherent böjningar, där morfologi ur den förstnämnda gruppen till lägre grad överlever pidginiseringen än den sistnämnda. Med kontextuella böjningar menas sådant som kasus på nomen och numerusböjningar på verb, medan inherent är sådana som är mer relevanta för ordets semantik (*ibid.* 17). Som exempel på inherent böjningar kan numerus och bestämdhet på nomen och tempus- och aspektformer av verb nämnas. De noterar vidare en process som de kallar ”the emergence of the unmarked” där bevarandet av en viss böjning i pidginspråket beror på dess grad av markering; typologiskt omarkerade böjningar bevaras i högre utsträckning än markerade (*ibid.* 22). Slutsatsen är att:

”the reduction of inflection is asymmetrical and not always total. Inflections that contribute semantic and grammatical information pertaining to the stem are retained slightly but significantly more often than inflections that pertain more to building syntax of the sentence outside of the word [... och att] the pattern of language reduction seen in pidgin formation thus abides the same general principles found elsewhere” (*ibid.* 25).

Även fonologin i pidginspråk är förenklad jämfört med källspråken. Pidginspråks lexikon är väldigt små jämfört med andra språk, ofta några hundra ord. Kreolspråk har oftast ganska strikt SVO medan pidginspråk kan ha i stort sett vad som helst, inklusive fri ordföljd.

Pidginspråk har i likhet med kreolspråk oftast en huvudsaklig lexifierare. När det gäller kreolspråk är lexifieraren vanligtvis högstatusspråket, ofta kolonistors språk. När det gäller pidginspråk, menar Bakker, är det oftare ett av lågstatusspråken. Som exempel på ett sådant fall kan nämnas pidginfijianska, där fijianska är lexifierare och inte engelska³. Vad som är lågstatus och högstatus är inte heller alltid självklart att avgöra. I fallet pidginfijianska verkar det redan innan européernas ankomst funnits ett register av fijianska som användes i kontakten med andra språkgrupper och bland innevånare från omkringliggande öar som Tonga och Samoa verkar fijianska ha haft högre status än de egna språken (Siegel, 1987:25). Man kan också tänka sig situationer där båda språkgrupperna såg sig själva, eller de andra som den grupp med högst status och kanske har det traditionellt funnits ett visst mått av eurocentrism när man resonerat kring vilket språk som åtnjuter högst status i en viss kontext. Russenorsk är ett exempel på en pidgin där både norska och ryska bidragit med lexikala enheter i ungefär samma utsträckning⁴.

3.1.3 Något om multifunktionalitet

Pidginspråk karaktäriseras av mycket små ordförråd, vilket gör att de använder sig av polysemi och multifunktionalitet i mycket stor grad. Kontexten får till mycket stor del bestämma vilken tolkning av ordet som är den som åsyftas. Polysemi syftar som bekant på ord med flera besläktade betydelser. Multifunktionalitet definieras här som då ord kan ta olika funktioner i språket, alltså då ett lexem kan stå både i funktioner som typiskt fylls av verb och sådana som fylls av substantiv, till exempel.

---

³ Om vi antar att detta är sant och är av den åsikten att kreolspråk alltid föds ur pidginspråk, kan det tyda på att kreolspråk relativt ofta torde ha gått igenom relexifiering. Det finns några dokumenterade exempel i historien på åtminstone delvis relexifiering, alltså att en pidgin successivt bytt ordförråd till en ny lexifierare. Ett sådant exempel är utveckling av chinook jargons lexikon som Silverstein (1972b:617) beskriver som tyder på en utveckling där engelska gradvis bidragit med mer och mer lexem. År 1841 är en relativt liten del av engelskt ursprung, medan andelen 1894 har ökat markant.

⁴ Rutinmässigt antas att detta beror på att parterna i fallet russenorsk var jämbördiga. Denna typ av pidgin har kallats *dual source pidgin* (se exempelvis Bakker, 1994).

Mühlhäusler (1997:151) menar att pidginspråk karaktäriseras av principen ”one form equals one meaning” och syftar antagligen på synonymer undviks i dessa språk⁵. Juvonen (2008) jämför texter och visar att multifunktionaliteten i chinook jargon är avsevärt högre än den är i engelska. Enfield (2006) undersöker s.k. heterosemi och har tittat på isolerande språk med avseende på detta. Han klassificerar heterosemi i tre undergrupper: open class, closed class och cross class heterosemi. Orden kan i den förstnämnda återfinnas som medlemmar av olika ordklasser, men öppna sådana såsom verb och substantiv, (exempelvis work ’arbete’ och work ’att arbeta’ på engelska). Den andra är då det rör sig om två slutna klasser (såsom *to* ’till’ och infinitivmärket *to* på engelska) och den sistnämnda är då det handlar om en öppen och en slutna klass (exempelvis då hjälpverb även kan användas som huvudverb). Enfield intresserar sig för hur heterosemi ska beskrivas och om det ska specificeras i lexikon eller med avledningsregler. Ett sätt är att se heterosema ord som olika ord, och då ge dem varsin plats i lexikon. Ett annat är att se det som en avledning. Detta kräver dock, menar han, att förhållandet är produktivt och går att beskriva med generella regler. Han menar vidare att detta är svårt då generella regler oftast inte på ett korrekt sätt kan redogöra för semantiska förändringar. Ett ytterligare förslag är att se lexikon som ”precategoryal” där alltså ordklassen inte specificeras i lexikon utan bestäms av konstruktionen i vilken ordet står. Enfield menar vidare att även om inga synkrona avledningsmönster går att läsa ur heterosemier kan diakrona mönster urskiljas.

3.2 Tempus och aspekt i litteraturen

Begreppen tempus och aspekt har båda att göra med en situation, process eller händelses tidsmässiga egenskaper. Det rör sig om kopplingen mellan vad som händer och när på tidsskalan det inträffar (tempus) och hur det inträffar (aspekt).

Tempus (T) brukar definieras som den situationsexterna tidsstrukturen och aspekt (A) som den situationsinterna tidsstrukturen. Det innebär att T är att se utifrån händelsen och A är att se inifrån händelse, oavsett var på tidsaxeln den befinner sig. Den vanligaste aspektdistinktionen i världens språk är mellan imperfektiv och perfektiv aspekt (Comrie, 1976). Den senare är då en händelse refereras till som en oanalyserbar helhet och den förra då specifik referens till den interna tidstrukturen görs. Comrie poängterar även att ”perfectivity involves lack of explicit reference to the internal temporal constituency of a situation, rather than explicitly implying the lack of such internal temporal constituency” (*ibid.*, 1976:21). Det är alltså inte så att perfektivitet betyder att det inte finns någon intern tidsstruktur, utan att en sådan inte uttryckligen refereras till. Dessa definitioner gäller prototyper, i individuella språk är det sällan så tydliga gränser. Exempel från spanska (Bybee, 1985:142):

“Perfective: *llovió ayer* ’it rained yesterday’

Imperfective: *llovía sin parar* ‘ir rained continuously’

The first sentence presents the event as one complete entity, while the imperfective sentence [...] describes a continuing situation”

---

⁵ Här kan russenorsk nämnas som ett undantag då språket som har ett minimalt ordförråd (endast 390 ord varav 150-200 utgjorde kärnan (Broch & Jahr, 1981)) samtidigt har många orddubletter som används omväxlande och är tillsynes synonyma. Som exempel kan nämnas *bolsa/grot* ’stor’, *stara/gammel* ’gammal’, *bra/good/dobra/korosjo* ’bra’.

Vi kan tala om T och A dels i termer av semantiska kategorier och dels av grammatiska kategorier. De semantiska kategorierna utgår vi från att alla språk har, det intressanta i sammanhanget är vad som har grammatikaliserats och hur mycket.

I de flesta språk är tempus, modus och aspekt (TMA) ihopflätade i verbsystem, det är till exempel svårt att hitta ”rena” tempus – perfekt är exempel på en vanlig kategori som inte passar in under någon av rubrikerna (se exempelvis Bybee, 1989:160-161). Det är också vanligt att en viss aspekt exempelvis bara finns i vissa tempus, eller att man bara har modus i vissa tempus. Som exempel på det senare kan nämnas futurum som ofta har olika modala betydelser vid sidan av de temporala. Exempel från Dahl (1985:108):

”(4.1) det kommer/blir/*skall bli varmt i eftermiddag 'it'll be hot this afternoon'

If we embed (4.1) as the complement of a verb of saying in the Past, we get:

(4.2) Pelle sa, att det *kom att bli/*blir/skulle bli varmt på eftermiddagen 'Pelle said that it would be hot in the afternoon'

[...] 'intention' is a secondary feature of FUT which is relevant for *skall* in default cases but is neutralized in contexts where the Past of *skall* is called for”

Comrie (1976) har undersökt aspekt ur ett tvärspråkligt perspektiv. Han menar att det finns en tendens i grammatikornas att analysera allt som inte är strikt temporalt som aspekt. Detta är något att ta med i beräkningen vid analys av tempus och aspekt med hjälp av grammatikornas. Comrie (1976:83) menar vidare att det är troligt att de indoeuropeiska språken har tappat aspektdistinktioner som fanns tidigare.

Bybee (1985:98) har undersökt ett stickprov på 50 språk med avseende på förhållandet mellan verbböjningars betydelse och sättet med vilket de realiseras, om de är sammansmälta med stammen eller uttrycks med fria morfem. Hon kommer fram till att innehållet i de morfologiska kategorierna korrelerar med hur de markeras, med böjning eller avledning. Man kan se att verbkategorier som uttrycker liknande betydelser även följs åt i hur dessa realiseras, om det är med avledning eller genom böjning. ”Verbs tend to have inherent aspectual meaning because the activities, events and situations described by verbs tend to have inherent temporal properties” (Bybee, 1985:100).

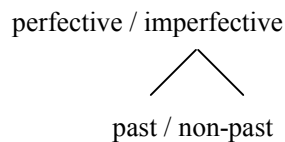
Dahl (1985) har studerat tempus och aspekt i olika språk genom en enkät som översattes till olika språk. Målet var att testa om det gick att finna ett mindre antal tempus- och aspektkategorier som var gemensamma för många språk. Dahl (1985) ser liksom Bybee (1985) en korrelation mellan TMA-kategori och uttryckssätt i det att det finns en tydlig skillnad mellan kategorier som uttrycks morfologiskt och sådana som uttrycks parafrastiskt. Som exempel kan nämnas att inceptiv ofta uttrycks lexikalt, iterativ med avledning och perfektiv/imperfektiv med böjning (*ibid.* 1985:102).

3.2.1 Gram

Bybee och Dahl (1989) föreslår termen gram för grammatiska morfem som står för en viss TMA-betydelse i ett visst språk, ’perfekt’ i svenska, exempelvis. De undersöker vidare dessas lexikala ursprung och hittar många likheter språk emellan. De påpekar att grad av grammatikalisering av ett gram och dess lexikala ursprung påverkar hur grammet fungerar. Grammen bär med sig funktionella spår av de lexikala element de härstammar ur. Som exempel kan nämnas engelskans *will* som ursprungligen betydde ’att vilja’ och *shall* som betydde ’vara skyldig’. Dessa tidigare betydelser gör sig ibland synliga i nyansskillnader mellan dessa hjälpverb. Jämför satserna ”shall I pick you up at seven?” och ”will I pick you up at seven?”. Den förstnämnda implicerar förpliktelse eller åtagande och den andra att jaget inte själv vet vad som kommer att hända (Bybee & Dahl, 1989:93).

Författarna hittar sex gramtyper som de typologiskt sett frekventast i världens språk, dessa är: PERFEKTIV, IMPERFEKTIV, PROGRESSIV, FUTURUM, DÅTID och PERFEKT.

Det vanligaste systemet för bunden morfologi som Bybee och Dahl hittar i världens språk är vad de kallar ett tredelat system (Bybee & Dahl 1989:83). Det bygger på en grunddistinktion mellan perfektiv och imperfektiv med en distinktion mellan dåtid och icke dåtid i imperfektiv, se Figur 1 nedan. Vanligt är också att vissa former förekommer tillsammans, såsom 'perfektiv dåtid'.

Figur 1. "Tripartite System" från Bybee & Dahl (1989:83)

3.2.2 Prominens

Bhat (1999) har utvecklat en typologi över TMA-system som går ut på att språk kan ge mer utrymme åt någon av kategorierna. De kan vara tempus-, modus- eller aspektprominenta. Prominensen är relativ de andra kategorierna inom språket med avseende på grammatikalisering, obligatoriskhet, systematik och hur genomträngig⁶ kategorin är i grammatiken. Det finns en skala både mellan språk och inom språk. Tempus kan vara mer grammatikaliserat, obligatoriskt, systematiskt och genomträngigt än aspekt och modus i ett visst språk, men ändå mindre än i andra språk. Bhat menar att språk ofta visar en prominens åt något håll. Vissa språk har dock ingen tydlig prominens. Det kan exempelvis vara så att olika analyser ger skilda resultat, eller att delsystem inom språket uppför sig olika vad gäller TMA. Han poängterar i likhet med Bybee och Dahl vikten av diakron hänsyn i studiet av T och A.

När det gäller analysen av grammatikalisering menar Bhat att språk överlag tenderar att grammatikalisera antingen T, M eller A i högre grad än de andra kategorierna. En kategori som realiseras som böjningar både på finita och infinita verbformer är maximalt grammatikaliserad enligt Bhat. Detta står mot lexikala adverb och perifrastiska uttryck som är minst grammatikaliserade.

Obligatoriskhet är en tämligen transparent term. Måste en kategori markeras för att en sats ska vara grammatisk är den kategorin obligatorisk, oavsett om informationen som kategorin förmedlar är redundant i den givna kontexten. Tempus är exempelvis i princip obligatoriskt i svenska. Det finns språk där tempus bara behöver sättas ut då det inte specificeras av kontexten eller bara i början av en berättelse. Bhat menar att för att ett språk ska vara riktigt prominent ska kategorin i fråga markeras både på finita och infinita verb. I svenska markeras som bekant tempus endast på finita verb.

Med systematik menar han att det finns hela paradigm i en viss kategori. I tamilska, exempelvis, som han menar är tempusprominent, bildar distinktionen mellan dåtid och icke-dåtid ett komplett paradigm men det finns inget specifikt imperfektivt verb som kontrasterar med det perfektiva *viṭu* 'to leave/release' (Bhat 1999:109).

Genomträngighet betyder att en viss kategori helt genomsyrar språksystemet och även påverkar kategorier utanför det egentliga verbsystemet såsom particip och adverb. Det är just fallet med tempus i dravidiska språk. Exempel från Bhat (1999:112):

---

⁶ Han använder pervasivens på engelska.

1. <i>be:yis-id-a</i>	<i>baʔa: te</i>	2. <i>be:yis-v-a</i>	<i>baʔa: te</i>
cook-PAST-PARTICIPLE	potato	cook-NON:PAST-PARTICIPLE	potato
‘cooked potato’		‘potato that is to be cooked’/‘potato for cooking’	

Bhat (1999:183) menar att ett språks prominens genomsyrar, och påverkar hela språket och tycker sig också kunna skönja att det även påverkar talarnas världsbild, och i och med detta anser han att hans studie ger stöd för Sapir-Whorfhypotesen.

3.2.3 Diakrona processer

För Bhat är det diakrona perspektivet viktigt i studiet av TMA. Bybee och Dahl berör delvis grammatikaliseringsvägar för TA-former, dvs. vilka ord som utvecklas till TA-markörer i världens språk. Även andra har studerat TMA ur ett diakront perspektiv. Bybee, Perkins and Pagliuca (1994) finner bland annat att perfekt ofta utvecklas till perfektiv aspekt eller till dåtid samt att progressiver ofta utvecklas till imperfektiv aspekt eller presens. Heine och Kuteva (2002) har studerat en mängd olika språk och noterat många mönster i grammatikaliseringsvägar.

3.3 Tempus och aspekt i pidginisering

Bakker (1994) skriver att pidginspråk uttrycker TMA med adverb, till skillnad från kreoler som har preverbala partiklar. Han skriver också att ”The marking of tense and aspect is often lost in pidgins, even if the lexifier language has an elaborate aspect system” (Bakker, 1994:38), men konstaterar också senare att inte tillräckligt med forskning gjorts om aspektmarkering i pidginspråk. Russenorsk tas som exempel på en aspektlös pidgin, trots att källspråket ryska har ett utvecklat aspektsystem. Jahr (2003) argumenterar dock för att partikeln på i russenorsk höll på att utvecklas till TMA-markör.

I sin C-uppsats undersöker Brännmark (2005) yokohamska, en pidgin som talades i Yokohama i slutet av 1800-talet. Han finner ingen som helst TMA-markering i yokohamska. Negering av vissa verb sker med suffix, vilket skulle kunna klassas som modus (även om det typiskt inte betraktas som det), men ingen sådan markering finns för T och A (Brännmark, 2005). Det bör dock noteras att materialet för yokohamska är litet.

I en studie av tre pidginspråk i Nya Guinea (pidginyimas, hiri motu och tok pisin) visar Foley (2006) att TA-systemen i dessa tre språk är mycket lika varandra trots att källspråken är väldigt olika. Han skriver att lexifierarna yimas, motu och engelska har åtta, två respektive två tempusdistinktioner, ändå är produkten av pidginiseringsprocessen slående lika (Foley, 2006:40). Tabell 1 nedan visar T-distinktioner i de tre pidginspråk som Foley studerat.

Tabell 1. T-distinktioner i YP, HM och TP. Från Foley (2006:40)

	<u>Yimas Pidgin</u>	<u>Hiri Motu</u>	<u>Tok Pisin</u>
Non-FUT	-nan	Ø	Ø
FUT	-n anak	dohore	bai

Utöver dessa former har yimas pidgin (YP) perfektivmarkören *mindik* och imperfektivprefixet *ta-*. Dessa används tillsammans med futurum och icke-futurummarkörerna och i seriella konstruktioner används *-mbi* som suffigeras huvud verbet som i sin tur inte är markerat för tempus (*ibid.* 2006:15). Hiri motu (HM) uttrycker aspekt med de fria morfemen *noho* för imperfektiv och *vadaeni* för perfektiv (*ibid.* 2005:29). I tok pisin (TP) finns tre preverbala partiklar, *bin* DÅTID och *se* HABITUALIS och även *laik* som liksom *bai* uttrycker FUTURUM (*ibid.* 2006:36). Aspekt uttrycks med de fria morfemen *stap*

IMPERFEKTIV och pinis PERFEKTIV (*ibid.* 2006:37). I YP är tempusmarkörerna obligatoriska till skillnad från HM och TP (Foley, 2006:36).

Heine (1973) har studerat pidginspråk i Afrika och tycker sig se ett mönster där pidginiseringsprocessen resulterar i tre tidsdistinktioner, dåtid, nutid och framtid (*ibid.* 211).

Parkvall (2000:158) observerar att det finns sådant som tyder på att A (progressiv) utvecklas senare än T (dåtid). För det första, pidginspråk markerar temporala distinktioner snarare än aspektuella. För det andra, pidginspråk och kreoler med både T- och A-markörer har mer sällan ärvt A-markören från lexifieraren än T-markören. För det tredje, om två kreolspråk har nästan samma TMA-system är det oftare A än T som skiljer dem åt.

Vi kan alltså konstatera att mer forskning behövs på området T och A i pidginspråk. Både Heine (1973) och Foley (2006) observerar likheter mellan pidginspråks verbsystem. De är inte överens om hur systemen ser ut, men det handlar i båda fallen om tempusdistinktioner. Det finns många teorier om T och A, och mer kunskap om hur kategorierna representeras i pidginspråk kan komplettera det vi redan vet om andra språk.

Jag vill således undersöka Foleys och Heines iakttagelser och se om de stämmer för fler språk. Jag vill även se om pidginspråkens TA-system kan förklaras genom hur källspråken ser ut. Till sist vill jag även undersöka om de grammatikaliseringsvägar som finns i vanliga språk även gäller för pidginspråk.

4. Metod och material

Bhat (1999) och Bybee och Dahl (1989) representerar två olika sätt att se på TMA. Båda dessa synsätt kommer att användas för att analysera pidginspråk och deras källspråk.

4.1 Avgränsningar

För att avgränsa undersökningen kommer ett mindre antal pidginspråk undersökas. Urvalet för stickprovet har till stor del styrts av tillgång på material. Som nämns i avsnitt 3.1 är avgränsningen av vad som är en pidgin också problematisk. Jag har med handledarnas hjälp valt språk som befinner sig inom de något luddiga gränser som går att dra. Jag har även ungefärligen balanserat urvalet med avseende på geografi och släktskap. De två senare har byggts på uppskattning. Jag har valt att ha med både fijiansk pidginhindustani och pidginfijianska eftersom den enas lexifierare är den andras substrat.

I flera fall finns många språk närvarande och det är inte alltid helt självklart vilka språk som ska räknas som substrat. Jag har valt de språk som nämns i litteraturen som mest inflytelserika.

För att avgränsa studien kommer jag inte att titta på modus. Det är den kategori som är lättast att utesluta, även om inte heller det är helt problemfritt. Som exempel kan nämnas vietnamesisksans tre markörer *sẽ* FUTURUM, *săp* NÄRA FUTURUM och *chura* som översätts med 'inte än'. De första två är alltså olika futurumformer, men den tredje kan även sägas innehålla modalitet då den både negerar händelsen i nu- och dåtid samtidigt som den markerar att händelsen kommer att inträffa⁷.

---

⁷ Att händelsen kommer att inträffa skulle kunna röra sig om en implikatur snarare än modalitet hos markören. Mönstret finns dock noterat fler andra språk, se Dahl (1985:129).

4.2 Om materialet

För att undersöka pidginspråkens TA-markörer samt jämföra dessa med källspråkens TA-system har jag konsulterat språkbeskrivningar av olika slag. Litteraturen är ganska begränsad för flera av pidginspråken, därför har valet av material i stort styrts av tillgång. Jag har använt referensgrammatikor och beskrivningar av språken. Kortare texter på pidginspråken har även analyserats eftersom kvaliteten på tidigare beskrivningar varierar och för att det inte finns någon enhetlig terminologi för T och A. Här bör noteras att det finns en risk att de analyser som gjorts av pidginspråken (och som kanske inte haft som fokus att beskriva just TMA-markörer) färgas av de kategorier som finns i källspråken. För analysen av källspråken har jag förlitat mig på grammatikor. Ett problem med källspråken är att eftersom de i de flesta fall handlar om språk som talades på 1800-talet har källspråken förändrats sedan dess. Jag har dock bortsett från detta i undersökningen.

Materialet som använts är uteslutande publicerade texter. Inga informanter har använts i studien. Därför är inte de forskningsetiska principer som gäller inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning relevanta för den här studien (Vetenskapsrådet, 2002).

4.3 Analys av tempus- och aspektmarkering

Studier av verbformer i olika språk (exempelvis Dahl 1985 och Bybee 1985) visar att begreppen tempus, modus och aspekt inte representerar helt skilda domäner i verbsystem. Prominente teorin som bygger på en tämligen rigid uppdelning mellan tempus, modus och aspekt, ifrågasätts därmed. Bybee och Dahl (1989) argumenterar för att det är mer fruktbart att studera gram i sig själva snarare än som undergrupper till tempus, modus eller aspekt. Detta eftersom grammen grammatikaliseras oberoende av och ur varandra.

Bhat använder som nämnts ovan systematik som kriterium för prominens och menar med det att verbkategorin utgör ett komplett paradigm. Tamilska tas upp som exempel och som nämnts ovan finns inget imperfektivt verb som kontrasterar med det perfekтива *viṭu* 'to leave/release' (Bhat 1999:109). Bybee och Dahl (1989) visar dock att det inte är distinktionen perfektiv-imperfektiv som växer fram utan de enskilda grammen. I de språk som har en grammatikaliserad distinktion mellan perfektiv och imperfektiv kan de mycket väl ha integrerats i verbsystemet vid helt olika tidpunkter och framförallt genom av varandra oberoende processer.

Bhats begrepp genomträngighet innebär att en av kategorierna T, M eller A markeras inte bara på verbet utan även på hjälpverb, particip och adverb. En invändning mot detta är, som jag ser det, att de processer som resulterar i T- eller A-gram behöver inte vara samma processer som gör att en sådan distinktion växer fram på exempelvis adverb. Det Bhat kallar för genomträngighet kanske i vissa fall skulle kunna vara kombinationen av dels en T- eller A-kategori som markeras på verbet och dels av kongruensböjning av adverb. Det faktum att kategorin markeras både på verb och adverb har då snarare att göra med kongruensmönster, som kan ha utvecklats oberoende av markeringen av verben.

Vidare skriver Bhat att tempusformerna i tamilska är mer grammatikaliserade. De är kortare och inte heller etymologiskt transparenta eftersom de funnits i sin reducerade form så länge i språket. Detta ses ytterligare som ett bevis på att tamilska är tempusprominent. Här kan invändas att eftersom T-gram kan utvecklas till A-gram och vice versa är det ju möjligt att ett suffix som vid en viss tidpunkt uttrycker tempus och har genomgått stark fonetisk nötning, tidigare i sin utveckling uttryckte aspekt.

Bhat analyserar den TMA-kategori som är mest grammatikaliserad som den mest prominenta i det språket. I ljuset av Bybee och Dahls resultat blir det skevt eftersom det finns en korrelation mellan grammatiska kategoriers betydelse och det sätt med vilket de realiseras. Aspekt realiseras oftare som avledning än som böjning än vad tempus gör, t.ex.

Bhats idé att om en distinktion finns både på finita och infinita former så är språket prominent åt det hållet. Dahl å sin sida visar att perfektiv och imperfektiv är till högre grad bundna till verbet. Den situationsinterna tidstrukturen har mer med verbets semantik att göra än när det inträffade på tidsaxeln. Det är också så att exempelvis perfektiv realiseras bundet till verbet i 85 % av fallen i Bybee och Dahls studie (1989:56). Detta bör tas i beräkning då tempus- och aspektkategorier inom ett och samma språk jämförs med varandra.

Bhats kategorier går också delvis in i varandra då obligatoriskhet, systematik och genomträngighet alla kan ses som delar i grammatikaliseringsprocessen. Eftersom Bybee och Dahl har visat att grammatisk kategori och grad av grammatikaliseringsgrad delvis korrelerar blir en språklig klassificering på sådana grunder mindre användbar.

Bhats teorier verkar rimliga när det gäller de språk som han tar upp som exempel, men det är betydligt mer komplicerat att tillämpa teorin för att jämföra andra språk med varandra. Om man använder kriterierna systematik, obligatoriskhet, grammatikaliseringsgrad och genomträngighet för att analysera enskilda språk är det svårt att sedan jämföra resultatet med resultat från andra språk. Bybee och Dahls studie motsäger på många punkter Bhats idé om prominens. När det gäller pidginspråk, som per definition saknar modersmålsalare, är ändå en teori som bygger på ett språks prominens potentiellt användbar, eftersom Bhat menar att den språkliga prominensen kan kopplas till talarnas tänkande (1999: 183). Därför kommer jag att använda både begreppet gram, och begreppet prominens för att försöka svara på de frågor som ställs här.

Jag utgår från Bybee och Dahls (1989) sex gramtyper (PERFEKTIV, IMPERFEKTIV, PROGRESSIV, FUTURUM, DÅTID och PERFEKT) för att analysera källspråkens T- och A-system. Pidginspråken har också analyserats efter de sex gramtyperna. Tabeller över källspråkens och pidginspråkens gramtyper har konstruerats för att åskådliggöra jämförelsen. Vissa av källspråken har många former. Jag har i de fall det låtit sig göras sorterat in dem under den gram-typ som kan sägas vara hyperonym. Notera att det inte är samma gram i pidginspråket och källspråket, då de kan representeras av en annan fonetisk representation. Diagrammen representerar alltså gramtyper.

För att ytterligare tydliggöra TA-systemen i språken och för att få fram alla former i de språk med många sådana har systemen illustrerats i form av träd. De olika verbformerna eller markörerna har delats in hierarkiskt. En binär struktur är svår att genomföra i vissa fall och då har jag använt mig av en platt struktur. I dessa diagram har även de former som inte analyserats som tillräckligt grammatikaliserade för att räknas som gram räknats med, alltså markörer. Dessa figurer är försök att illustrera prominensen.

En svårighet har varit att några av pidginspråken i stickprovet endast har en form. Problemet ligger i om man ska analysera det som en distinktion mellan den formen och dess ”motsats”. Den omarkerade formen räknas då som att den bär en nollmorf. Om ett språk till exempel har en partikel för perfektiv som enda TMA-markör finns det en möjlighet att analysera det som att en distinktion mellan perfektiv och imperfektiv aspekt finns i språket. Å andra sidan måste inte avsaknad av perfektivmarkören i en sats stå för imperfektiv betydelse. Båda synsätten används i olika delar av analysen. När det gäller träden har jag antagit att i ett språk med en perfektivmarkör som inte har någon kontrasterande

imperfektiv markör, ändå har distinktionen mellan perfektiv och imperfektiv. Men det kan inte alltid antas att imperfektiv alltid åsyftas då perfektivmarkören uteblir, särskilt för pidginspråk där TA-gram inte är obligatoriska. Källspråkens och pidginspråkens TA-gram har därför även förts in i figurer där endast det mer grammatikaliserade grammen finns med, utan att anta att dessa implicerar andra gram. I dessa figurer syns dock inte de omarkerade formernas betydelse. Där finns ett perfektivgram som markerar perfektiv och i övriga fall är satsen formellt ommarkerad för TA. Samtidigt kan man se det som att det är en distinktion som är grammatikaliserad i språket.

För att analysera källspråken har jag också räknat antalet former. Har språket fem former som är ungefär lika grammatikaliserade och fyra är tempusformer har språket räknats som tempusprominent. När det gäller grammatikalisering har saker som bundenhet, närhet till stammen fonetisk nötning och huruvida markören har andra mer lexikala betydelser studerats.

När det gäller jämförelsen mellan pidginspråken och källspråken bör påpekas att distinktionerna inte riktigt står för samma sak i språken. I pidginspråken kan oftast (om inte alltid) de TA-markörer som finns utelämnas, vilket inte alltid är fallet i källspråken. Jag har inte räknat med adverb av typen imorgon eller igår om de inte också nämns som just markörer. Här har jag förlitat mig mycket på källan och vad den nämner om markörens funktion. Det rör sig självfallet om en glidande skala mellan adverb och ren TA-markör och ofta samexisterar betydelserna i ett och samma lexem.

Roberts och Bresnan (2008:2) menar som nämnts ovan att böjningsmorfologi i pidginspråk förekommer av minst tre anledningar: som innovation, som inlån eller som arv från lexifieraren.

Dels studeras vilka markörer som finns i pidginspråken. Med markör menas då allt från bundna affix till fria adverb med lexikal betydelse bevarad. Dessa behöver inte vara obligatoriska och kan ha kvar sin lexikala betydelse. Vad som räknas som markör här och vad som räknas som gram, är alltså en fråga om grammatikaliseringsgrad. Gram noteras i källspråken och jämförs med de markörer som pidginspråken eventuellt har. Kriterier för grammatikalisering som använts är obligatoriskhet, fonetisk nötning och bevarad lexikal betydelse. De markörer/former som eventuellt återfinns i pidginspråken jämförs med källspråkens prominens.

4.4 Något om de studerade pidginspråkens historia

Jag har valt att undersöka följande språk: chinook jargon, pidginfijianska, fijiansk pidginhindustani, russenorsk, lingua franca, fanakalo och tay boi. Nedan följer en kort beskrivning av språkens sociohistorik, vilka jag räknat som de huvudsakliga källspråken och kort om vilka texter och annan litteratur som använts för beskrivningen av pidginspråken i detta arbete.

- Chinook Jargon

Chinook jargon (CJ) talades i nordvästra Nordamerika under 1800-talet och sträckte sig under sin storhetstid från norra Kalifornien till södra Alaska och inåt landet fram till Klippiga bergen. På 1970-talet användes pidginspråket fortfarande under mässor och det ges fortfarande ut tidningar på språket av entusiaster. Det råder delade meningar om huruvida CJ uppkom i kontakten med européer eller om det användes i kontakten mellan olika indianstammar innan européernas ankomst (Holton, 2004). Silverstein (1972) hävdar att CJ snarare är en jargong, medan Thomason (1983) argumenterar för att det faktiskt är en pidgin. Något som talar för att det ska klassas som en pidgin är den mycket

begränsade nativiseringen (åtminstone en generation växte upp med CJ som första språk, i ett av reservaten). I detta arbete studeras de texter som beskriver pidginvarieteteten.

CJ är intressant för att lexifieraren chinook och flera av substraten, såsom nootka, är polysyntetiska språk. Pidginiseringen har ändå resulterat i ett isolerande språk som präglas av multifunktionalitet och som vad man vet helt saknar böjningsmorfologi. Till substraten hör en mängd indianspråk men även engelska och franska. CJ hör till de pidginspråk som är väldokumenterat, det finns stora mängder skrivet material både på och om CJ. Jag har använt bland annat Holton (2004), Gibbs (1863) och Boas (1933) vilka är beskrivningar av CJ. Holton (2004) innehåller också kortare texter.

- Fanakalo

Fanakalo (F) uppstod i kontakten mellan engelsktalande nybyggare och bantutalare (i synnerhet zulu) i Natal i mitten av 1800-talet. Under chaka-krigen kom de olika språkgrupperna att utveckla en förenklad varietet av zulu, som sedan utvecklades till fanakalo (Heine 1973:51). Det kom senare att användas i som arbetsspråk i den språkheterogena miljön i gruvorna. F spreds även till Rhodesia (nuvarande Zimbabwe) och norra Zambia. I det senare ersattes F så småningom av town bema (ibid. 1973:52). Fankalo kopplas ofta till indierna som förts till Sydafrika av den brittiska kolonialmakten, och Heine menar att de otvivelaktligen hade stor del i spridningen av språket. Det är dock mer osäkert att de skulle ha haft del i uppkomsten eftersom de anlände först år 1860 (ibid. 1973:51). Många av dem hade butiker och fanakalo tros ha använts av dem i kontakten med bantutalare och engelsmän (Holm 1989:556).

Det finns en del äldre publikationer om fanakalo (som benämns på många olika sätt, fanagalo, isikula, garden zulu m fl.) Jag har använt mig av Heines (1973) sammanställning av tidigare undersökningar, Adendorf (2002) och Bold (1990).

- Fijiansk pidginhindustani

Fijiansk pidginhindustani (FPH) och pidginfijianska (PF) utvecklades delvis parallellt med varandra på Fiji under 1860- till 1920-talen, och talas fortfarande på landsbygden även om engelskan alltmer tar över rollen som lingua franca.

År 1874 blev Fiji en brittisk koloni, och fram till 1916 transporterades över 60 000 arbetare från ett annat hörn av imperiet – Indien – till Fiji. Till en början placerades de indiska kontraktsarbetarna på små plantager och lärde sig pidginfijianska. Men 1882 etablerades större plantager med uteslutande indiska kontraktsarbetare. På dessa pratade arbetarna hindustani. Från och med 1903 hämtades 40% av de indiska arbetarna från Chennai (dåvarande Madras) och de pratade inte hindustani utan tamilska, telugu, malayalam m fl dravidiska språk. Detta ledde till framväxten av FPH. En bidragande faktor kan vara att många vita arbetsledare redan kunde kontaktspråket bazaarhindustani som användes i Kalkutta. Även kinesiska invandrare, som drev butiker använde sig av dessa pidginspråk (Siegel, 1996).

Jag har använt mig av Siegels (1996) utförliga beskrivning av FPH. Publikationen innehåller också texter.

- Lingua franca

Pidginspråket lingua franca (LF) uppkom i handeln på och i hamnstäder kring Medelhavet på medeltiden. Den första texten är från 1353 vilket gör LF till det först belagda pidginspråket man känner till. Det är även det som funnits längst – det talades ända in på nittonhundratalet (Parkvall, 2005). Som lexifierare brukar romanska språk räknas, men italienska bidrog med mesta delen av

lexikon. Substraten var alla språk som talades kring Medelhavet men arabiskan hade särskilt stort inflytande.

Jag har till största del använt Schuchardts (1979) ganska kortfattade beskrivning av LF.

- Pidginfijianska

Under 1870-talet kom arbetare från övriga Melanesien till Fiji. Många av dem talade troligtvis melanesisk pidginengelska, men fijianska användes ändå på plantagen. Kanske därför att det redan innan européernas ankomst, som nämnts tidigare, fanns kontakter med Tonga, Samoa och andra öar i området och i kontakt med dess invånare användes ett utlänningsregister av fijianska (Siegel, 1987:25). När kontraktarbetare började fraktas från Indien fick PF nya substrat (huvudsakligen hindustani eftersom arbetarna togs från norra Indien) vilket också påverkade strukturen. De indiska arbetarna lärde sig i stor utsträckning PF eftersom de företrädesvis placerades på små plantager där arbetare från andra språkområden redan fanns och PF var det gemensamma språket.

PF och FPH är intressanta därför att de är varandras spegelbilder, den enas lexifierare är den andras substrat och vice versa. Det antas ibland att pidginisering är en kompromiss mellan källspråken och att pidginispråket har det som är gemensamt för källspråken. Detta skulle göra att PF och FPH ser likadana ut. Detta stämmer inte helt eftersom lexifieraren till FPH inte är hindustani utan fijiansk hindustani som Siegel menar är en koiné.

Jag har använt mig av Siegels (1996) utförliga beskrivning av PF. Publikationen innehåller också texter.

- Russenorsk

Russenorsk (RN) uppstod i kontakten mellan norska fiskare och ryska handelsmän i Nordnorge och nordvästra Ryssland, på kusterna längs Barents hav och Vita havet. De tidigaste beläggen på att ett kontaktspråk utvecklades är från slutet av 1700-talet (Broch, 1992:130). Lunden (1978) skriver att RN stabiliserades först under sista halvan av 1800-talet då texter på RN trycktes och dessa skulle då ha verkat normerande. Broch och Jahr (1981:36) håller inte med om detta och hävdar att RN stabiliserats tidigare än så.

De texter som finns på RN är ordlistor och kortare satser som illustrerar konversationer. Jag har mestadels använt mig av Broch och Jahr (1981, 1984). Det bör noteras att de flesta texter som finns bevarade kommer från den norska sidan och i och med detta kan ha mer influens från norska.

- Tay boi

Tay boi (TB) har även kallats annamitofranska och uppstod i kontakten mellan vietnameser och fransmän i slutet på 1800-talet. Fransmännen var länge närvarande i Vietnam genom handel och mission. År 1858 invaderades staden Da Nang och de efterföljande åren utvidgades kontrollen i området och 1887 bildades Franska Indokina där Vietnam var protektorat.

Det finns inte så mycket material om tay boi. Jag har använt mig av Schuchardts ganska korta beskrivning (1888) och även konsulterat andra källor såsom resebeskrivningarna Norman (1895) och Lemire (1869) samt en mer språklig beskrivning Reinecke (1971).

Tabell 2. Sammanfattning av pidginspråken

Pidgin	Lexifierare	substrat	var (ungefär)	när (ungefär)
Chinook jargon	Chinook	Engelska, franska, nootka	Nordvästra Nordamerika	1800-talet och framåt (Holm, 1989)
Pidginfijianska	Fijianska	Fijiansk hindustani, engelska	Fiji	1870- (Siegel 1996:238)
Fijiansk pidginhindustani	Hindustani	Fijianska, dravidiska språk, engelska	Fiji	Efter 1903- (Siegel 1996:239)
Russenorsk	Ryska, norska	Ryska, norska	Kolahalvön	Sent 1700-tal fram till 1920. (Broch, 1992:130)
Lingua franca	Romanska språk	Arabiska, turkiska, grekiska	Medelhavet	Medeltiden tom början av 1900-talet
Fanakalo	Zulu	Engelska, afrikaans, andra bantuspråk	Sydafrika (även i gruvor i Zambia och Malawi) Heine (1973: 34)	Mitten på 1800-talet (Holm 1989:555)
Tay boi	Franska	Vietnamesiska, franska	Saigon	1860 – 1960

Figur 2. Karta över pidginspråken.

4.5 Glossning och ortografi

Ortografin varierar i olika källor och ibland även i samma källa. Jag har valt att inte standardisera ortografin utan att citera källan exakt. Detta betyder att samma ord kan se olika ut i olika exempelmeningar. Vi har till exempel på i russenorsk där stavningarna ”på”, ”paa” och ”po” förekommer.

I de flesta av de äldre källor som har använts glossas inte språkexemplen. Jag har i dessa fall glossat själv med hjälp av översättningarna och informationen som finns i texterna. I vissa fall översätts inte

meningen alls, utan man förväntas förstå utifrån vad orden betyder på lexifieraren, detta gäller för tay boi där bara de ord som är avvikande från franska översätts. Då glossningen är min egen nämns det och i övriga fall är glossningen sådan som den är i källan som hänvisas till.

5. Analys och resultat

Nedan går jag igenom verbsystemen i vart och ett av pidginspråken och deras källspråk. Först kommer lexifieraren, sedan substraten och sist pidginspråket. För de pidginspråk som inte tidigare studerats i någon vidare utsträckning diskuteras utförligare betydelsen hos TA-markörerna. Sist sammanfattas resultaten.

5.1 Chinook jargon

Chinook jargons huvudsakliga lexifierare är chinook och till de huvudsakliga substraten hör engelska, franska, nootka och andra indianspråk. De indianska substraten för CJ är många och antagligen med stor variation i TA-systemen, eftersom variationen bland indianspråk är stor (Mithun, 2001). Å andra sidan är CJ:s utbredningsområde ett känt sprachbund. Jag har valt att endast räkna engelska, franska och nootka som substrat, för överskådlighets skull.

5.1.1 Lexifierare CJ: chinook

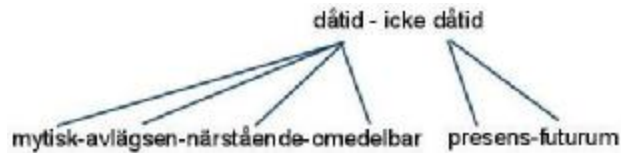
Chinook (C) är idag utdött och var ett nordamerikanskt indianspråk som talades på båda sidor om Columbiafloden längs nordvästkusten (Boas, 1911:563). Det fanns två huvudsakliga dialekter: övre chinook och nedre chinook (Upper Chinook respektive Lower Chinook), där nedre chinook bidrog med största delen av lexikon till CJ (Mithun, 2001:588).

Chinook är polysyntetiskt och har en tämligen snårig T- och A-morfologi. I övre chinook finns sex tempusdistinktioner som uttrycks med prefix. Jag kommer att utgå ifrån detta system för chinook, eftersom Silverstein (1972a:386) påpekar att språket inte varierar så mycket mellan varieteter i detta avseende.

Mytisk dåtid	<i>ga(l)-</i>
Avlägsen dåtid	<i>ni(g)-</i>
Närstående dåtid	<i>na(l)-</i>
Omedelbar dåtid	<i>i(g)-</i>
Nutid	<i>ø</i>
Framtid	<i>a(l)-</i>

Formerna kan kombineras på olika sätt och på så vis kan ännu fler tempusdistinktioner bildas. Men det rör sig bara om tempus (Mithun 2001:164). Dessa tros ha utvecklats ur tidigare aspektdistinktioner

som finns i omkringliggande språk, eventuellt pga. inverkan från salishspråken som också finns i området (*ibid.* 2001:163).

Figur 3. Chinooks TA-system

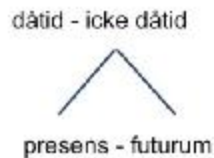
Jag har valt att representera chinook med en grundläggande distinktion mellan dåtid och icke-dåtid eftersom det finns fyra olika dåtidsformer och bara en futurumform. Chinook har bara tempusformer.

Jag är inte helt säker på hur Bhat hade analyserat chinook vad gäller prominens eftersom formerna enligt Mithun (2001:163) antagligen är utvecklade ur tidigare aspektmarkörer. Jag har ändå valt att analysera språket efter Mithuns beskrivning och alltså inte ta hänsyn till eventuella diakrona argument mot tempusprominens. Detta ger att chinook är tempusprominent, med sina sex tempusformer.

5.1.2 Substratspråk för CJ: engelska, nootka, franska

Engelska

Engelska har en grunddistinktion mellan dåtid och icke-dåtid och den senare skulle kunna delas upp i futurum och presens. Denna distinktion ses som sekundär, eftersom presensformen kan användas även i futurum (Comrie, 1985:49).

Figur 4. TA-system engelska

Vidare har engelska en bunden aspektform, progressiv som markeras med ändelsen *-ing*. Jag har analyserat engelska som tempusprominent.

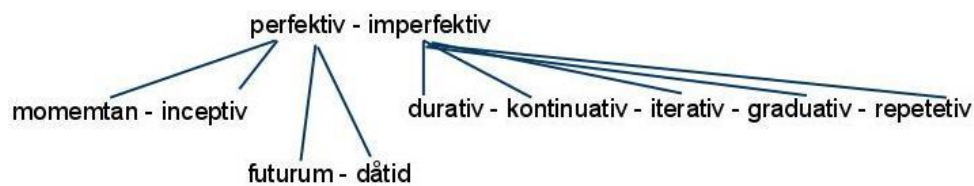
Nootka

Nootka hör till de södra wakashanspråken och talas fortfarande men alla talare är vuxna (Gordon, 2005). Nootka har en rad olika aspektsuffix, vilka är obligatoriska med vissa stammar, men inte med andra. Nakayama (2001:25-8) nämner följande aspektsuffix:

Momentan	-šič
Durativ	-ak/-uk
Kontinuativ	-(y)a·
Inceptiv	-'i-čič
Iterativ	reduplikation av stam eller stamvokal
Graduativ	-L
Repetetiv	-(y)a

Utöver dessa finns även suffix för FUTURUM -?a·q(š) och DÅTID -it.

Det flesta av TA-suffixen i Nootka är alltså aspektuella. Det Nakayama kallar för momentan verkar vara någon sorts perfektiv och även inceptiv har perfektiva komponenter. Han skriver att durativ och kontinuativ delvis går in i varandra (*ibid.* 27).

Figur 5. TA-system nootka

Nootkas verbsystem är som synes uppbyggt kring olika aspektformer. Hur futurum- och dåtidgrammen förhåller sig till dessa framgår inte tydligt av Nakayama (2001). Jag har analyserat nootka som aspektprominent.

Franska

Franska har en grundläggande distinktion mellan dåtid och icke-dåtid och en distinktion mellan perfektiv och imperfektiv aspekt i dåtid. Både futurum och dåtid bildas med hjälpverb i kombination med ändelser. Det finns två futurumformer. Den ena bildas med hjälpverb och den andra genom böjning. Skillnaden anses vara närhet till referenspunkten men är även stilistisk. Presens kan också användas för futurum (Campbell 1991:579).

Figur 6. Franskans TA-system

Franska har huvudsakligen tempusdistinktioner eftersom aspektformerna är begränsade till ett visst tempus. Jag har därför analyserat franskan som tempusprominent.

5.1.3 Chinook jargon

Chinook karaktäriseras av mycket TMA-morfologi men ingen av denna finns att finna i CJ. Pidginspråket uttrycker tempus optionellt med fria adverb som har kvar sin mer lexikala betydelse. Formerna som listas som presens nedan används även för ”och då” eller ”och sen”.

Jacobs (1932:38) skriver om chinook jargon att ”there are no formal means of expressing temporal or most other ideas in the verb”. Han menar antagligen med detta att verbet inte böjs. Han menar också att ”formal duplication is extensively employed to express plural or distributive ideas, in both noun and verb”. Detta är det dock inte alla som håller med om. Jag har valt att inte räkna med reduplikation här eftersom Jacobs inte ger några exempel på det och senare skriver, gällande nomen, att de är ovanligt förekommande. Silverstein (1972b:608) menar att reduplikation används i CJ av de talare vars modersmål har reduplikation. Juvonen (2008) argumenterar för att reduplikation inte är produktivt i den varietet av CJ hon studerat. Exempel nedan på användning TA-adverb i CJ.

3. *a'tlki wext naika i'skum*⁸
”soon (one will) take me again” (Boas, 1933:209)

4. *qax məsai'ka tla'towa a'ta*
”where are you going now?” (Boas, 1933:210)

5. *a'nqate he'lo te'lxem ku'mtuks i'kta wihalai't*⁹
”long ago no people knew what the great dance [was]” (Boas, 1933:211)

De markörer som i någon mån grammatikaliseras i CJ är:

Chinook Jargon

Presens	<i>alta (a'ta)</i>
Futurum	<i>atlki (a'tlki)</i>
Dåtid	<i>ahnkuttie (a'nqate)</i>

Enligt Holton (2004:89) markerar *atlki* ’nära förestående framtid’. Markören *ahnkuttie* kan kombineras med *lili* och då få betydelsen ’avlägsen dåtid’. Futurumformen betyder även ”presently, in a little while, hold on, not so fast”, presensformen ”now, at the present time” och dåtidformen ”formerly, before now” och kommer från chinook (*alkekh*, *altakh* respektive *ankuttie*) (Gibbs, 1863). Formerna är inte tillräckligt grammatikaliserade för att klassas som gram här, eftersom de till stor del har kvar sin lexikala betydelse och inte är obligatoriska.

---

⁸ Boas (1933) glossar inte exemplen och översätter heller inte orden och därför har de inte glossats här heller.

⁹ wihalai't är en kannibalceremoni (Boas, 1933:2011).

De i någon mån grammatikaliserade formerna kategoriseras som T, varför CJ enligt Bhats modell uppvisar tempusprominens, om någon alls. Den grundläggande distinktionen är mellan dåtid och icke-dåtid, med en distinktion mellan presens och futurum under icke-dåtid.

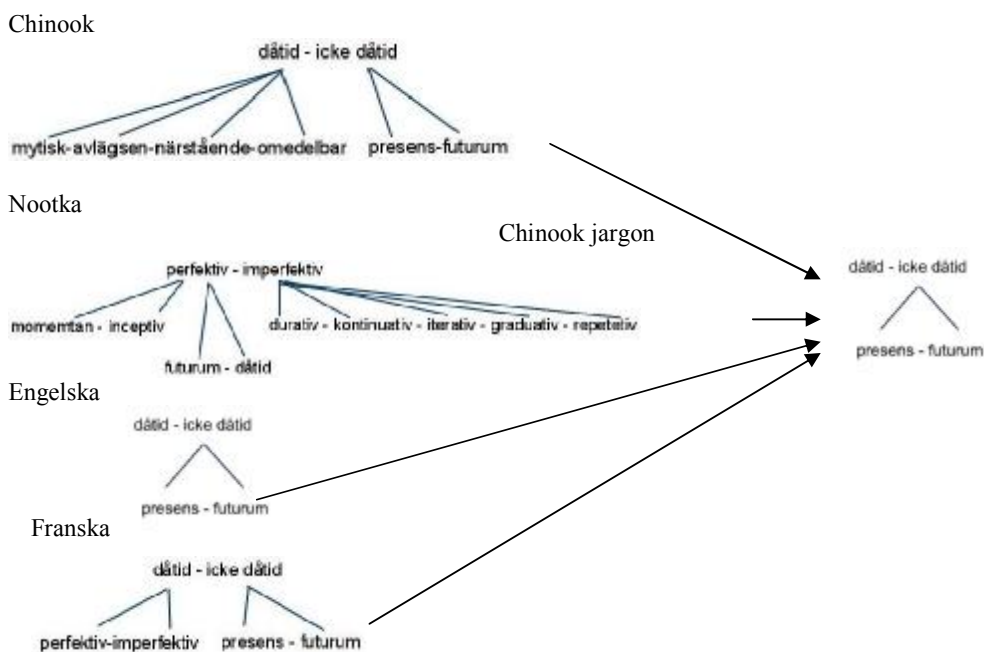

Figur 7. Chinook jargons TA-system

5.1.4 Sammanfattning chinook jargon

Engelska, franska och chinook har TA-system med huvudsakligen tempus. Nootka har däremot övervägande aspekt med sina sju aspektsuffix. Utöver dessa finns futurum och dåtid och dessa verkar vara till lika stor grad grammatikaliserade. CJs TA-system innehåller enbart tempus och de tre formerna används även som adverb och är inte obligatoriska utan uttrycks endast då kontexten inte specificerar tidpunkt. Enligt denna modell har chinook samma system som engelska. Notera dock att tempus i engelska är obligatoriskt samt till högre grad grammatikaliserat till formen då de bland annat markeras som böjningar. I CJ är det fria icke-obligatoriska morfem som även har kvar sina lexikala betydelser. De adverb som dock finns i CJ finns även i källspråken och de är sådana som i Bybee och Dahls (1989) studie hör till de vanligaste.

Figur 8 är en översikt av markörerna hos källspråken och pidginspråket.

Figur 8. Markörer - från källspråk till chinook jargon

Figur 9 nedan är en sammanställning av gramtyperna hos källspråken och pidginispråket. Den kraftiga reduktionen av TA-markörer i pidginiseringen av CJ tydlig. De gramtyper som finns med i Bybee och Dahls (1989) vanligaste är markerade med fetstil.

Källspråk			Chinook jargon
Lexifierare	Chinook Mytisk dåtid Avlägsen dåtid Närstående dåtid Omedelbar dåtid Presens Futurum		
Substrat	Nootka Momentan Inceptiv Futurum Dåtid Durativ Kontinuativ Iterativ Graduativ Repetitiv	→	[ingenting]
	Engelska Presens Dåtid Progressiv Futurum	↗	
	Franska Presens Perfektiv dåtid Imperfektiv dåtid Futurum	↗	

Figur 9. Gramtyper – från källspråk till chinook jargon

Markörerna i CJ kommer från C, se Tabell 3 nedan.

Tabell 3. Etymologi för TA-markörer i chinook jargon

Chinook jargon	<i>alkekh</i> 'snart'	→ <i>atki</i> 'snart'/FUTURUM
	<i>ankuttie</i> 'förut'	→ <i>ahnkuttie</i> 'förut'/DÅTID
	<i>altakh</i> 'nu'	→ <i>alta</i> 'nu'/PRESENS

5.2 Fanakalo

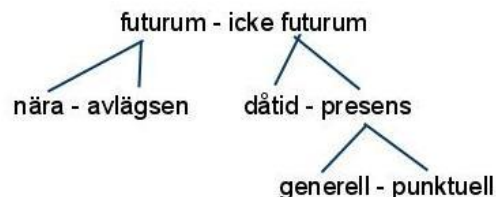
Fanakalos huvudsakliga lexifierare är zulu och 70% av lexikonet kommer från zulu och andra medlemmar ur ngunigruppen, som är bantuspråk (Mufwene, 2003:207). Till de huvudsakliga substraten hör afrikaans och engelska.

5.2.1 Lexifierare F: zulu

Zulu är ett syntetiskt bantuspråk och Heine (1973:211) menar att språket har fem tempusdistinktioner: avlägsen dåtid, nära dåtid, presens, snar framtid och avlägsen framtid samt att presens är den omarkerade formen. Campbell (1991:1812) menar att det finns dåtid, generell presens, punktuell presens, nära futurum och avlägsen futurum. Det finns perfekt som ibland benämns som omedelbar dåtid (såsom Heine (1973:211 gör). Campbell (1991:1812) menar att perfektsuffixet vanligtvis räknas som en aspektmarkör¹⁰. TA-markörer är affix som placeras efter subjektmarkören, utom perfekt som markeras med suffixet *-ile*.

6.   ngi.za.ukule.e
        ”I’ll soon have fallen asleep.” (Campbell, 1991:1812)

I zulu och flera andra språk i ngunigruppen är reduplikation produktivt och markerar repetition ofta i kombination med låg intensitet (Schadeberg, 2003:88-9). Botne (2006:131) beskriver två futurumformer *-zo-* och *-yo-* där den förstnämnda analyseras som mer närstående futurum. Zulu analyseras här med en grundläggande distinktion mellan futurum och icke-futurum, se Figur 10 nedan.

Figur 10. TA-system zulu

Zulu har övervägande tempusdistinktioner och analyseras därför som tempusprominent.

¹⁰ För diskussion om perfekt i zulu se exempelvis Botne & Kershner (2003).

5.2.2 Substratspråk för F: afrikaans, engelska

Afrikaans

Afrikaans är ett germanskt språk. Tempus uttrycks med hjälpverb såsom *het* (dåtid), *is* (presens, har preteritumformen *was*) och *sal* (futurum) (Campbell, 1991:21). Dåtid bildas med *het* och verb i perfekt particip vilka bildas genom prefixet *ge-* plus verbet i grundform.

7. *Ek breek*

1S ha.sönder

”jag har sönder”

8. *Ek het gebreek*

1S PAST PART.ha.sönder

”jag har/hade/hade haft sönder”

Futurum bildas med *sal* och verbet i infinitiv:

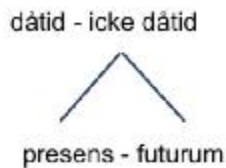
9. *Ek sal kom*

1S FUT komma

”jag ska/kommer att komma”

Vidare finns även en progressivform som bildas med hjälpverb, samt futurum perfekt (Kós-Dienes, 1984:57&59).

Afrikaans verbsystem bygger på en primär distinktion mellan dåtid och icke-dåtid och en sekundär mellan futurum och presens, eftersom futurum uttrycks med hjälpverb. Språket anses här tempusprominent. Se figur Figur 11 nedan.

Figur 11. TA-system afrikaans

Engelska

Se 5.1.2 Substratspråk för CJ: engelska, nootka, franska.

5.2.3 Fanakalo

Fanakalo har enligt Heine (1973:132) tre tidsformer: aorist, dåtid och futurum, där aorist är den omarkerade formen. Dåtid markeras med *-ile* som suffigieras verbet. Samma suffix finns i zulu och övriga medlemmar av ngunigruppen. I zulu kallas formen perfekt. Futurum bildas med det fria morfemet *zo* preverbalt (*ibid*). Enligt Adendorf (2002:187) används i vissa varieteter av fanakalo *azi* för samma funktion. Han menar också att *zo* förekommer prefigerat ibland.

10. *lo Jim yena zo tela manzi lapa lo umuti*
ART Jim PRON FUT hålla Vatten här ART träd

”Jim ska vattna trädet” (Heine, 1973:132)

Olyckligtvis har Heine valt att kalla den omarkerade formen för aorist – en term som används på mycket varierande vis i litteraturen¹¹. Han skriver dock att: ”Aorist betecknar en handling som inte har en preciserad tidpunkt. Utöver detta kännetecknar det presens”¹². Exempel:

11. *yena tenda- Ø umesebenzi ndaba yena tola- Ø mali*
PRON älska- AOR Arbete Eftersom PRON få- AOR pengar

”han jobbar gärna eftersom han tjänar pengar” (Heine, 1973:132)

Utifrån det han skriver och de två exempel han tar upp är det svårt att veta vad som skiljer aorist i fanakalo från presens i zulu. Det faktum att han inte kallar formen för presens som i zulu tyder på att det fanns en skillnad i användning av formerna. Troligt är kanske att den omarkerade formen i fanakalo kunde användas i fler olika situationer än presens i zulu. Med tanke på det vi vet om andra pidginspråk och kontextberoende är det kanske en bättre tolkning att tidstrukturen specificeras av kontexten utom i de fall då futurum eller dåtid markeras. Med en sådan tolkning blir termen aorist, eller någon alternativ term, överflödigt. Exempel från Bold (1990) tyder också på att Heines aorist torde tolkas som en ommarkerad form. Den omarkerade formen används även för imperativ.

---

¹¹ Trask (1993: 17) skriver följande om aorist: ”1) A verb form marked for past tense but unmarked for aspect. 2) A verb form marked for both past tense and perfective aspect. 3) A verb form marked for perfective aspect. 4) A conventional label used in a highly variable manner among specialists in particular languages to denote some particular form or set of verb forms. For example, Lewis (1967) uses the term to label those Turkish verb forms marked for durative/habitual aspect, while the aorist of ancient Greek represents a set of morphologically related forms exhibiting complex tense/aspect behavior.”

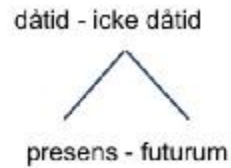
¹² „Der Aorist bezeichnet eine Handlung, die keinen bestimmten Bezug zur Zeit besitzt. Darüber hinaus kennzeichnet er die Gegenwart“ (Heine, 1973: 132).

12. *Yena kona maningi manzi?*
DEM.DIST COP much water
'is the water very high?'

13. *Tshala mazamban*
plantera PL-potatis
'plantera potatisen'

14. *Tina funa puza lo ti lapa lo hotel*
1P vill dricka ART te här/där ART hotel
'vi vill dricka te på hotellet'

Dåtidformen är bunden till stammen, och därför får Fanakalo en preliminär distinktion mellan dåtid och icke-dåtid och en sekundär mellan presens och futurum. Se Figur 12 nedan.

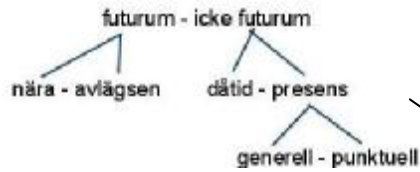

Figur 12. TA-system fanakalo

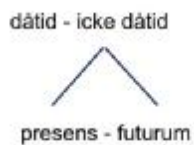
5.2.4 Sammanfattning fanakalo

Samtliga källspråk för fanakalo har i huvudsak tempusformer. Det finns utöver detta en aspektuell skillnad i zulu som har formerna generell och punktuell presens. Engelskan har en progressivform. F har enligt detta sätt att ställa upp formerna på ett system som liknar både afrikaans och engelska, substratspråken. Här ska dock nämnas att formerna i fanakalo inte är obligatoriska, som i afrikaans och engelska. En bunden form finns i fanakalo som kommer från zulu, men en förändring i betydelsen – perfekt har blivit dåtid.

Zulu

Afrikaans

Engelska

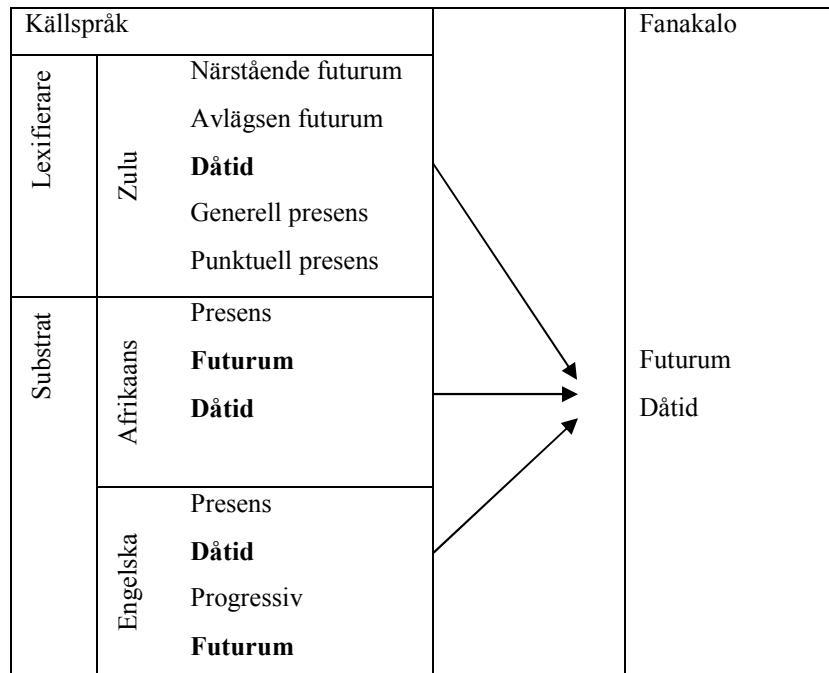
Fanakalo

Figur 13. Från källspråk till fanakalo

Tabellen nedan illustrerar pidginiseringen av TA-gram i fanakalo och vi kan se att pidginispråket har färre former än alla tre källspråk. De former som finns representerade i pidginispråket finns även i källspråken. De former som finns i F är sådana som i Bybee och Dahls (1989) studie hör till de vanligaste.

Figur 14. Gramtyper – från källspråk till fanakalo

Markörerna i fanakalo kommer båda från zulu. Se Tabell 4 nedan.

Tabell 4. Etymologi för TA-markörer i fanakalo

Fanakalo	-zo- NÄRA FUTURUM	→ zo FUTURUM
	-ile PERFEKT	→ -ile DÅTID

5.3 Fijiansk pidginhindustani

Lexifieraren är fijiansk hindustani som är den varietet av hindustani som växte fram bland indier på Fiji. Till substraten hör fijianska, dravidiska språk, engelska och även kinesiska. Jag har valt att inte ta med kinesiska i analysen för att denna ska bli överskådlig. Eftersom dravidiska språk skiljer sig något sinsemellan kommer jag inte heller att göra något träd för dem utan nöjer mig med att gå igenom de gemensamma huvuddragen i TA-systemet kort.

5.3.1 Lexifierare FPH: fijiansk hindustani

Hindustani kallas ibland det språk som talades i norra centrala och nordvästra delarna av Indien och nuvarande Pakistan. Det är en samlingsterm för olika dialekter i området. På Fiji talas fortfarande hindustani, men en varietet som kallas fijiansk hindustani. Siegel (1987) klassificerar fijiansk hindustani som en koiné, alltså en slags dialektkompromiss. Verbmorfologin är förenklad i basilekten. Aspekt- och modussuffixen som i akrolekten även markerar person, numerus och genus hos subjektet gör det inte i basilekten. I basilekten finns imperfektiv *-tā*, perfektiv *-a* och irrealis *-egā*. Siegel (1987:156-7) skriver att formerna även kallas *simple present*, *simple past* och *definite future*. Detta tolkas rimligen som att imperfektivformen implicerar presens och perfektivformen dåtid. Det ger en distinktion mellan perfektiv och imperfektiv i fijiansk hindustani, se Figur 15 nedan.

perfektiv - imperfektiv

Figur 15. TA-system fijiansk hindustani

Fijiansk hindustani räknas här som aspektprominent.

5.3.2 Substratspråk för FPH: fijianska, dravidiska språk

Fijianska

Fijianska är ett austronesiskt språk som talas på Fiji. Preverbala partiklar används för att uttrycka T och A. Enligt Siegel (1987:101) finns tre sådana partiklar:

Dåtid	<i>ā</i>
Futurum	<i>na</i>
Imperfektiv	<i>sā</i>

Schütz (1985:262) menar att *sā* markerar en kontrast till något tidigare skede.

15.	<i>sā</i>	<i>bula</i>	<i>vinaka</i>	<i>o</i>	<i>tē</i>
	A	health	good	PREP	te
	"T's well (now)" (Schütz, 1985:262)				

I exempel (15) ovan impliceras alltså att T i ett tidigare skede varit sjuk. Schütz klassificerar ändå *sā* som en aspekt. Jag har valt att gå efter Siegels (1987) tolkning, alltså att *sā* markerar imperfektiv. Detta därför att det inte är någonting som säger att Schütz "kontrastiva aspekt" inte är imperfektiv aspekt i en speciell användning.

Det finns även postverbala partiklar som är homofona med vissa verb och uttrycker ”continued action”: *tiko*, *tū*, *koto* och *toka*. Utöver dessa finns två fria morfem, *oti* KOMPLETIV och *tale* ITERATIV (Siegel, 1987:102-4). När det gäller *oti* verkar Siegel och Schütz heller inte vara helt överens. Enligt Siegel är morfemet grammatikaliserat i betydelsen KOMPLETIV medan Schütz menar att det fortfarande har kvar sin lexikala status och betyder ’(av)sluta’.

Schütz (1985:261) skriver att TA-markörer inte är obligatoriska. Adverb kan ersätta TA-markörerna och de kan även utelämnas helt och hållet om den information som dessa uttrycker specificeras av kontexten. Båda exemplen (16) och (17) är grammatiska.

16.	<i>au</i>	<i>lako</i>	<i>nimatata</i>	17.	<i>au</i>	<i>na</i>	<i>lako</i>	<i>nimatata</i>
	1S	go	tomorrow		1S	FUT	go	tomorrow

“I will go tomorrow” (Schütz 1985:262)

Jag kan inte se någon större skillnad i grammatikalisering av T- och A-markörer i fijianska. Det finns två tempusmorfem som inte har någon lexikal betydelse (*ā* DÅTID och *na* FUTURUM), vilket är ett tecken på grammatikalisering. Det finns även två aspektmarkörer som jag anser vara i ungefär samma grad grammatikaliserade (*sā* IMPERFEKTIV och *tale* ITERATIV). Formen *oti* KOMPLETIV finns eventuellt även som verb för ’att avsluta’. Det finns vidare en rad verb som även används som aspektmarkörer. Jag analyserar fijianska som svagt aspektprominent. Se nedan i Figur 16 en översikt över fijianskans TA-system. Där ser vi en grundläggande distinktion mellan perfektiv och imperfektiv och en platt struktur under perfektiv för övriga former.

Figur 16. TA-system fijianska

Dravidiska språk

Dravidiska språk har en rad olika tempussuffix som ser lite olika ut i olika språk. Flera av dessa har även aspektuella och/eller modala element, men de ses ändå som temporala (Krishnamurti, 2003:291). Vissa syddravidiska språk, bl a tamilska och telugu, har även progressiv (*ibid.* 2003:362). Bhat (1999) menar att de dravidiska språken är tempusprominenta och exemplifierar med kannada. De dravidiska språken räknas även här som tempusprominenta. Som exempel på ett dravidiskt språk nämns här tamilska som har formerna dåtid, presens, futurum, negerad futurum. Dessa markeras med suffix och kongruerar efter person. Dessa finns även på infinita former (Steever, 1998).

5.3.3 Fijiansk pidginhindustani

Siegel (1987:164) jämför FPH med fijiansk hindustani och skriver: ”The [Fijian Hindustani] suffixes added to the verb-stem to mark person, tense, aspect, and modality are not found in [FPH] /.../ nearly all [FPH] verbs consist of the stem fused with the [Fijian Hindustani] imperative suffix *-o*.” Han nämner också kompletivmarkören *kālās*.

18. *Hāmlon sūār māro kālās*
1P pig kill COMPL
“we killed the pig”

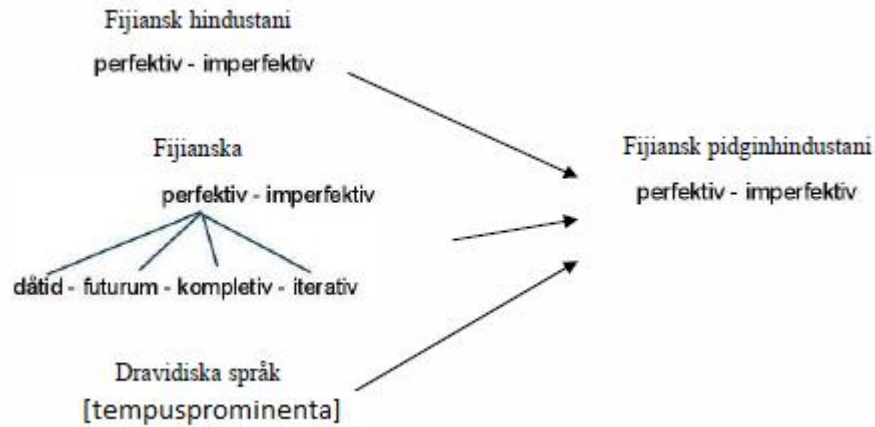
Kalās kommer från fijihindustaniverbet *khalās* ’avsluta’ (verbet är specifikt för fijiansk hindustani och saknas i andra varieteter). Det är ett mönster som känns igen från bl. a tok pisin, som har *pinis* som perfektivmarkör och vars etymologi är engelskans *finish*. Det är vanligt bland världens språk att perfektivformer utvecklas ur verb för ’att avsluta’ (Bybee & Dahl 1989). FPH har en form för perfektiv aspekt och analyseras då som aspektprominent med en grundläggande distinktion mellan perfektiv och imperfektiv. Se Figur 16 nedan.

perfektiv - imperfektiv

Figur 16. Fijiansk pidginhindustanis TA-system

5.3.4 Sammanfattning fijiansk pidginhindustani

Fijiansk hindustani är en strukturellt förenklad form av hindustani och basilekten (som jag använt mig av här) har tre grammatikaliserade TA-partiklar. Fijianska har en mängd markörer och hjälpverb som markerar TA. De består av fria morfem, men skiljer sig i grammatikalisering genom att vissa av dem även har kvar sina lexikala betydelser. De dravidiska språken är enligt Bhat (1999) tempusprominenta. FPH har en perfektivmarkör som är grammatikaliserad i pidginspråket ur ett fijianskt hindustaniverb. Systemet enligt modellen nedan är identiskt med lexifieraren, även om denna har tre former och FPH endast två.

Figur 17. Från källspråk till fijiansk pidginhindustani

Vad gäller specifika TA-former är perfektiv en form som finns i både fijiansk hindustani och i substratet fijianska. Iterativmarkören i FPH kommer direkt från fijianska. De dravidiska språken och dessas tempusmarkörer syns inte i FPH. En av FPH:s former, perfektiv, finns bland Bybee och Dahls (1989) vanligaste gram. Det gör dock inte iterativ.

Källspråk			Fijiansk pidginhindustani	
Lexifierare	Fijiansk hindustani		Perfektiv Imperfektiv	Perfektiv
Substrat	Fijianska		Imperfektiv Futurum Dåtid Kompletiv Iterativ Perfektiv	
	Dravidiska s.	[tempus]		

Figur 18. Gramtyper – från källspråk till fijiansk pidginhindustani

Aspektmarkören i FPH kommer från ett verb i hindustani, se Tabell 5 nedan.

Tabell 5. Etymologi för TA-markörer i fijiansk pidginhindustani

Fijiansk pidginhindustani	<i>kalas</i> '(av)sluta'	→ <i>kalas</i> '(av)sluta'/PERFEKTIV
---------------------------	--------------------------	--------------------------------------

5.4 Pidginfijianska

Pidginfijianskans lexifierare är, som namnet antyder, fijianska. Till de huvudsakliga substraten hör hindustani och engelska.

5.4.1 Lexifierare PF: fijianska

För beskrivning av fijianska se 5.3.2 Substratspråk för FPH: fijianska, dravidiska språk

5.4.2 Substratspråk för PF: hindustani, engelska

Hindustani

Hindustani är ett samlingsnamn för olika dialekter av hindi/urdu och är ett indoariskt språk/dialektkluster. Gilchrist (1796) beskriver hindustani och nämner en rad TA-kategorier såsom presens *-ta*, perfekt *-a/-ea*, futurum *-oonga*, aorist *-oon*, preterperfekt Ø (eller med fristående *kukre/kur/ke*). Vidare nämns ”preterimperfekt” och ”preterpluperfekt” samt att sammansatta tempus bildas med hjälpverben *hona* KOPULA eller *jana* ’att gå’ (*ibid.* 1796:99-107). Bhat (1999:121) påpekar att temporala beteckningar på verbformer förekommer i beskrivningar av indoariska språk, men att detta beror på feltolkningar och att de i många fall rör som om aspektformer. Masica (1991:262) menar att de indoariska språken, i vilka hindustani ingår, kännetecknas av aspektdistinktioner snarare än av tempus. Av Masica framgår även att aspektmarkörerna i indoariska språk förekommer närmare stammen än tempusmarkörer. Jag följer Bhats tolkning och räknar hindustani som aspektprominent. Campbell (1999:696) ger följande TA-former för hindi/urdu:

Gerundium	<i>-na</i>
Presens/imperfektiv	<i>-ta</i>
Dåtid/perfektiv	<i>-a</i>
Futurum	<i>-ga/gi/ge</i>

Hindustani får en grundläggande distinktion mellan perfektiv och imperfektiv aspekt, eftersom aspektdistinktionerna förekommer närmare stammen. Se översikt i Figur 19 nedan.

Figur 19. TA-system hindustani

Engelska

För beskrivning av engelska se

5.1.2 Substratspråk för CJ: engelska, nootka, franska.

5.4.3 Pidginfijianska

Siegel (1987:103) beskriver *tiko* som en durativmarkör som kan användas antingen som progressiv, habitualis eller som existentiellt huvudverb. Det är en markör som ärvt från standardfijianska där den har flera allomorfer som uttrycker ”continuing action”. Jag tycker att det är mer lämpligt att bara säga att det kan markera imperfektiv.

I de texter som finns i Siegel (1987) förekommer *tiko* dels postverbalt och dels som huvudverb och då oftast tillsammans med predikatsmarkören *sa*.

Lokativ användning:

19. *o fale koyau tiko mai bibi e sau*
 INTJ house 1S stay LOC B. LOC end

”Oh, my house is at Bibi, at the end” (yttrat av person från Solomonöarna) (Siegel, 1987:281)

20. *kodu dua na tadina vata kitou walegā dua na tadina sa tiko eh?*
 1S one DEF sibling with 1P only one DEF sibling PRED Stay eh

”One of my sisters stays with me¹³. Only one sister is here eh?” (yttrat av indier) (Siegel, 1987:282)

Lokativkonstruktioner kan bildas med *tiko* och predikatsmarkören *sa*. I exempel (19) ser vi att lokativkonstruktioner inte måste innehålla ett verb, utan att lokativpartiklar kan fylla den funktionen. Första meningen i exempel (20) visar att inte heller lokativpartiklarna är obligatoriska. Jag tolkar det som att *tiko* används i markerade kontexter då det imperfektiva betonas.

¹³ Glossningen stämmer inte helt överens med översättningen.

Existentiell användning:

21. *bata sa tiko na lewa*
CONJ PRED exist PRED girl

”But there’s the girl.”

22. *beka sega tiko lewa koau sa lako qadegade makawa*
If NEG exist girl 1S PRED go travel long.ago

“If it weren’t for my daughter, I would have gone traveling long ago.” (yttrat av indier) (Siegel, 1987:282)

Possessiv användning:

23. *sa tiko lima na gone so sa lako vuli*
PRED exist five DEF Child some PRED go study

”I have five kids, some go to school.” (yttrat av kines) (Siegel, 1987:282)

24. *kitou sa tiko na bisnis*
1P PRED have DEF Business

”We have a business.” (yttrat av kines) (Siegel, 1987:282)

Imperfektiv användning:

I vissa fall används *tiko* efter huvud verbet. Siegel (1987) har valt att kalla dessa användningar för durativ. Jag tycker att det är missvisande då det rör sig om olika imperfektiva betydelse av vilka ingen i de texter som finns i hans bok är av entydigt durativt slag. Exempel (25) är ett exempel som varken kan kallas durativ, progressiv, habituell eller existentiell betydelse vilka Siegel menar att *tiko* har. Exempel (27) är tydligt progressiv, men tillsammans med övriga exempel tycker jag att den rimligaste tolkningen är att *tiko* uttrycker imperfektiv.

25. *tamana tinana kitou sa mate tiko*
father mother 1S PRED die DUR

”Our father and mother have died” (yttrat av indier) (Siegel, 1987:282)

26. Koau	<i>walegā</i>	<i>sa</i>	<i>muku</i>	<i>tiko</i>	<i>na</i>	<i>ika</i>	<i>muku</i>	<i>tiko</i>	
1S	only	PRED	kill	DUR	DEF	fish	kill	DUR	
	<i>na</i>	<i>ika</i>	<i>kede</i>	<i>na</i>	<i>mataqali</i>	<i>e?</i>	<i>koau</i>	<i>volovoli</i>	<i>tiko</i>
	DEF	fish	all	DEF	kind	eh	1S	sell	DUR

”I go fishing, sell fish, all kinds eh?” (yttrat av indier) (Siegel, 1987:282)

27. Kokoya	<i>sa</i>	<i>raitā</i>	<i>tiko</i>	<i>koyau</i>
3S	PRED	see	DUR	1S

”He’s looking at me.” (Siegel, 1987:105)

PF har också enligt Siegel (1987:104) en kompletivmarkör *oti* som liksom *tiko* är ärvd från fijianska. Den kan även, i likhet med *tiko*, både användas som huvudverb, i betydelsen ’sluta’ (’finish’) med predikatsmarkören *sa* eller postverbalt.

28. sa	<i>oti</i>	<i>ga</i>	<i>sa</i>	<i>lakomai</i>
PRED	finish	FOC	PRED	come

”After finishing, we came here”

(yttrat av person från Solomonöarna) (Siegel, 1987:281)

29. Nikua	<i>sa</i>	<i>vakamau</i>	<i>oti</i>	<i>sa</i>	<i>oti</i>	<i>tini-ka-rua</i>	<i>na</i>	<i>bake</i>
Now	PRED	marry	COMPL	PRED	finish	ten-and-two	DEF	year

”I’m married – twelve years ago” (yttrat av kines) (Siegel, 1987:282)

Även i fallet *oti* tycker jag att det är lämpligare att använda hyperonymen perfektiv aspekt som beskrivning. Kompletiv är i prototypfallet en avslutad handling. I exempel (30) är det inte en helt lämplig analys. Mer passande är den vidare betydelsen hos perfektiv eftersom personen talar om att nu har hon varit gift i tolv år.

För att uttrycka futurum kan *lako* ’gå’ användas. Detta är inte fallet i standardfijianska utan en innovation i PF.

30. sa   *lako*   *lesumai*
      PRED   go   return

”Are you going to return?” (Siegel, 1987:103)

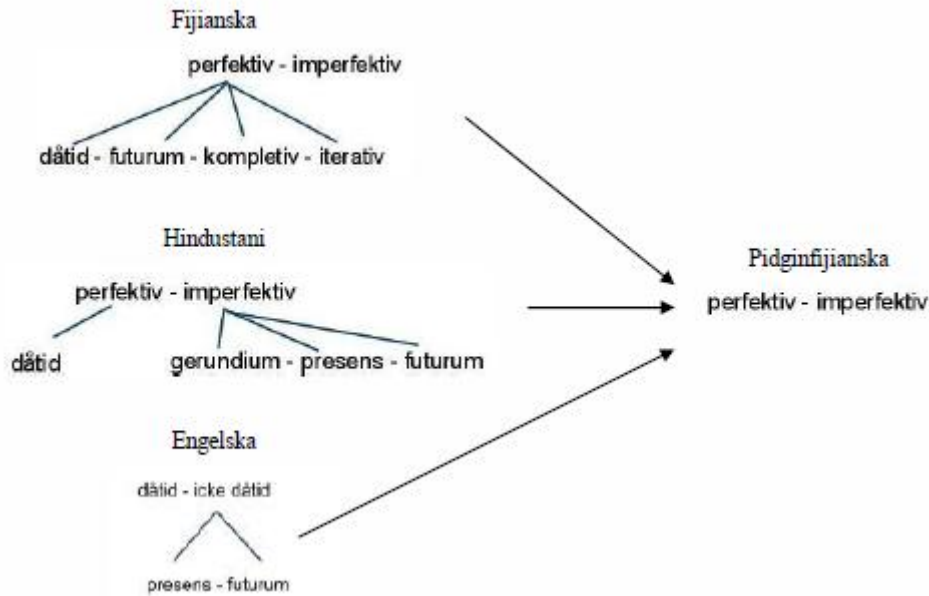
Vanligare verkar vara att använda adverb för att uttrycka tempus: *malua* ’senare’, *nanoa* ’igår’, *mataka* ’morgon/imorgon’. PF har en grundläggande distinktion mellan imperfektiv och perfektiv aspekt, se Figur 20 nedan. Morfemen som uttrycker den distinktionen är båda ärvda till formen och även i hög grad till funktion och innehåll. Ytterligare en form nämns i Siegel (1987:104) – *tale* som uppges vara ”as in SF [standardfijian]” och markera iterativ, men morfemet förekommer inte i texterna. Tempus uttrycks i huvudsak med adverb och i vissa fall med konstruktioner med *lako* ’go’.

perfektiv - imperfektiv

Figur 20. TA-system pidginfijianska

5.4.4 Sammanfattning pidginfijianska

Fijianska och hindustani har här analyserats som aspektprominenta. De har en rad olika TA-former. De har båda analyserats ha en grundläggande distinktion mellan perfektiv och imperfektiv aspekt vilket även PF har, då det finns en perfektiv och en imperfektiv markör. Dessa är fria morfem och inte obligatoriska. Även i fijianska är markörerna fria icke obligatoriska markörer. Dock finns många fler i fijianska. De former i fijianska som PFs former har sitt ursprung i är också specifika i sin betydelse. PF har även en futurumform.

Figur 21. Från källspråk till pidginfijianska

Figuren nedan antyder att PF är en reducerad form av lexifieraren, där fyra av TA-formerna återfinns i pidgin språket. Futurum finns även i de två substraten som studerats här. Till formen kommer PFs markörer från fijianska. De former som finns i PF är sådana som i Bybee och Dahls (1989) studie hör till de vanligaste.

Källspråk				Pidginfijianska		
Lexifierare	Fijianska	Perfektiv Imperfektiv Futurum Dåtid Kompletiv Iterativ			→	Perfektiv Imperfektiv Futurum Iterativ
		Substrat				
Engelska	Presens Dåtid Futurum Progressiv					

Figur 22. Gramtyper – från källspråk till pidginfijianska

Samtliga former i PF kommer från fijianska, se Tabell 6. Etymologi för TA-markörer i pidginfijianska nedan.

Tabell 6. Etymologi för TA-markörer i pidginfijianska

Pidginfijianska	<i>oti</i> KOMPLETIV	→ <i>oti</i> 'sluta' / PERFEKTIV
	<i>tiko</i> "fortsatt handling"	→ <i>tiko</i> IMPERFEKTIV
	<i>tale</i> ITERATIV	→ <i>tale</i> ITERATIV

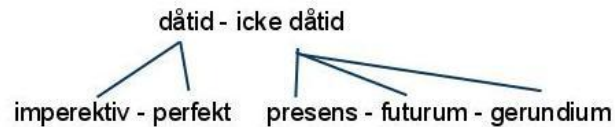
5.5 Lingua franca

Lexifierare till LF är romanska språk och då framförallt italienska. Det viktigaste substratet är arabiska. Lingua franca är det äldsta språket i stickprovet och att språken runt Medelhavet förändrats mycket sedan dess ska betänkas när resultaten värderas.

5.5.1 Lexifierare LF: romanska språk

Romanska språk, främst italienska har bidragit med största andelen av lexikonet. Jag redovisar därför italienskans verbsystem. Det bör också påpekas att de romanska språken hade mer gemensamt på medeltiden. Campbell (2000:1397) skriver att det former som finns kvar av det latinska verbsystemet i romanska språk är presens, imperfekt indikativ och presens konjunktiv. För futurum och perfekt används hjälpverb (*ibid.*, 1397).

I Sicilioni (1857:127) beskrivs fem ”simple tenses”: presens, ”imperfect”, ”preterite”, futurum, och ”conditional”. ”imperfect” beskrivs som ”represents a past act during its performance” och ”preterite” som ”denotes the act to be past and finished”. ”imperfect” tycks alltså röra sig om imperfektiv aspekt. Enligt en nyare källa har italienska en grundläggande distinktion mellan dåtid och icke-dåtid, med flera sekundära distinktioner. I dåtid kan aspektdistinktioner i form av IMPERFEKT, PERFEKTIV (*past definite*) och PERFEKT uttryckas. Icke-dåtid består av tempusformerna PRESENS och FUTURUM samt aspektformen gerundium (Campbell, 1991:781). Se översikt i Figur 23 nedan.

Figur 23. TA-system italienska

Jag har valt att räkna italienska som tempusprominent, även om flera former som räknas som aspekt även är välintegrerade i verbsystemet. Detta eftersom aspektformen imperfektiv endast förekommer i dåtid, och alltså är beroende av en tempusdistinktion.

5.5.2 Substratspråk för LF: arabiska

Lingua franca talades i Medelhavsområdet, och språken som talades där är följaktligen substratspråk. Jag har valt att ha med arabiska, som kan antas vara det viktigaste bland dessa.

Arabiska

Arabiska talas i många varieteter i Afrika och Asien, den dialektgrupp som talas i Nordafrika längs Medelhavskusten kallas maghrebinsk. I modern standardarabiska är den primära distinktionen mellan imperfektiv och perfektiv aspekt. Den förra realiseras genom prefix och suffix som uttrycker person, numerus och genus. Perfektiv realiseras genom suffix som uttrycker person, numerus och till viss del även genus (Campbell, 1991:102). Huruvida det rör sig om aspekt eller tempus är något som diskuteras. Benmamoun (2000:24) menar att den verbform som traditionellt ses som perfektiv är att betrakta som dåtidstempus då den i egyptisk och marockansk arabiska vanligen endast används i dåtid. Den traditionellt imperfektiva formen används för presens och futurum (*ibid.* 2000:28). Arabiskan analyseras här som tempusprominent, med en grundläggande distinktion mellan dåtid och icke-dåtid. Se Figur 24 nedan.

dåtid - icke dåtid

Figur 24. TA-system arabiska (maghrebinsk)

5.5.3 Lingua franca

Tempus behöver inte uttryckas i LF om det specificeras av kontexten. För futurum används *bisogno* (Schuchardt, 1979:29).

31. *bisogno*   *mi*   *andar*
FUT   1S   gå¹⁴
”jag ska gå”

Lingua franca har en bunden partikel som uttrycker dåtid och suffigeras verbet (Holm, 1989:608).

32.	<i>ti</i>	<i>mirato</i>	33.	<i>ti</i>	<i>mirar</i>
	2S	se.PRET		2S	se
	”du såg”			”du ser”	

I de exempel som Schuchardt (1979) citerar finns vissa markörer som skulle kunna vara TMA-markörer. Det ena är *poco poco* som antagligen kommer av italienskans *poco* ’lite’. Det finns två förekomster, exempel (34) och (35) nedan, och utifrån dem skulle det kunna handla om progressiv. I Corrés (2005) ordlista översätts *poco poco* med ’snart’, vilket stämmer på exempel (34) nedan men inte lika bra på exempel (35).

34. *qui*   *star*   *qouesto*   *signor*   *que*   *poco poco*   *ablar*   *per*   *ti*
vem   COP   DEM   herre   REL   lite lite   tala   PREP   2S
”Who is it who is speaking with you?”

35. *poco poco*   *star*   *qoutr’*   *ora*
lite lite   COP   fyra   timme
”It will soon be four o’clock”

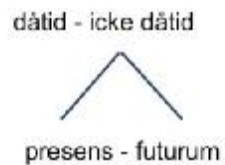
---

¹⁴ Exempel från Schuchardt (1979) har jag glossat själv.

Det finns även ett exempel på en lokativkonstruktion som översätts med progressiv i den engelska översättningen, se exempel (36) nedan. Att progressiv (eller *continuous*) bildas ur lokativkonstruktioner är ganska vanligt i världens språk (Heine & Kuteva, 2002:202).

36. *Que abler in chita*
vad tala LOC plats
”What is he saying?” (Schuchardt 1979:42)

Eventuellt fanns de här konstruktionerna i LF men det går inte att säga säkert utifrån de här få exemplen. Jag kommer bara att räkna med de TA-markörer som är mer väldokumenterade, alltså *bisogno* och *-ato*. Det gör att LF har en distinktion mellan dåtid och icke-dåtid och en distinktion mellan futurum och presens, där presens är omarkerat, se Figur 25 nedan. Distinktionen mellan dåtid och icke-dåtid räknas som mer grundläggande eftersom det är en bunden form.

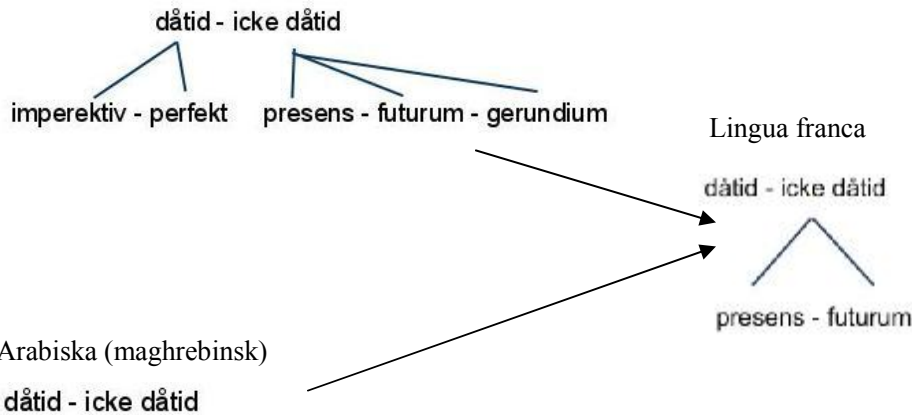

Figur 25. TA-system lingua franca

5.5.3 Sammanfattning lingua franca

Italienska och arabiska har här båda analyserats som tempusprominenta. Italienska har aspektdistinktioner som är välintegrerade i verbsystemet, men distinktionen mellan dåtid och icke dåtid har ändå setts som grundläggande. Arabiskas TA-system har diskuterats men jag har valt att utgå från en beskrivning av de talade maghrebdiaklekterna som gör gällande att de två verbformerna uttrycker dåtid respektive presens. Det gör att lingua franca liknar båda de källspråk som undersökts här, med en grundläggande distinktion mellan dåtid och icke-dåtid.

Italienska

Figur 26. Från källspråk till lingua franca

Lingua franca har som utläses ur figuren nedan färre TA-former än sin lexifierare. Formerna är dock till antalet lika med substratet arabiska, men utgörs av en futurumform och en dåtidsform, och ingen presensform som i arabiska. De former som finns i LF är sådana som i Bybee och Dahls (1989) studie hör till de vanligaste.

Källspråk			Lingua franca
Lexifierare	Italienska		Imperfekt Perfekt Presens Futurum Gerundium
Substrat	Arabiska	Presens Dåtid	

Figur 27. Gramtyper - från källspråk till lingua franca

Båda markörerna i LF kommer från italienska. Den ena från ett verb och den andra är inlånad/ärvd som bundet suffix. Se Tabell 7 nedan.

Tabell 7. Etymologi för TA-markörer i lingua franca

Lingua franca	<i>bisogno</i> 'behöva' -to PERFEKT	→ <i>bisogno</i> FUTURUM → -to DÅTID
---------------	--	---

5.6 Russenorsk

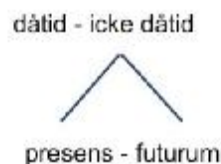
Russenorsk är en pidgin med två lexifierare, norska och ryska. Till substraten hör i någon mån även samiska språk och finska, dessa kommer jag dock ej att titta på då norska och ryska utgjort basen för RN.

5.6.1 Lexifierare för RN: norska och ryska

Norska och ryska bidrog ungefär lika mycket till lexikonet. Nedan redogör jag för T- och A-systemen i norska respektive ryska och för hur de förhåller sig till Bybee och Dahls (1989) sex TA-gram.

Norska

Norskans T-system är mycket likt svenskans, och har inte heller grammatikaliserat aspekt i verbsystemet. Det finns en grundläggande distinktion mellan dåtid och icke dåtid samt en sekundär mellan futurum och presens (Campbell 1991:1255-6). Norska analyseras därför som tempusprominent, se Figur 28 nedan.

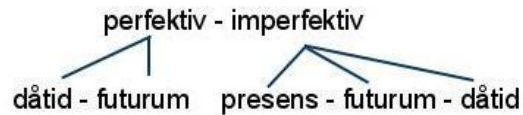

Figur 28. TA-system norska

Ryska

Ryskans verbsystem är uppbyggt kring distinktionen mellan perfektiv och imperfektiv aspekt som realiseras genom avledning. Tempus är inte lika obligatoriskt som i svenska, man behöver bara markera tempus i början av en redogörelse och sedan använda presens (Campbell, 1991:1420-2). Vidare utelämnas vanligen kopulan i presens. Så kallade gerundier (en slags pågåendeform) finns även. Det finns olika former för presens och preteritum (Wikland, 1974:192-194). Även particip finns och dessa böjs i presens eller preteritum (samt passiv eller aktiv) (Wikland 1974:183-186). Bybee och Dahl (1989:86) nämner ryskan som ett språk som inte faller under det så kallade

tre-delade systemet (Figur 1. ”Tripartite System” från Bybee & Dahl (1989:83)) då dess aspektsystem bygger i hög grad på avledning.

Figur 29. TA-system ryska

Jag har analyserat ryska som aspektprominent, eftersom den distinktionen finns med i både finita och infinita former. Gerundier och particip markeras även för tempus, men uttrycker i botten aspekt såsom pågående handling.

5.6.2 Russenorsk

Verben på russenorsk (RN) markeras oftast med suffixet *-om* som i *betalom* ’betala’. Det finns även undantag såsom *ligge ne* ’vara/befinna sig’ och *stoit* ’kosta’. Det finns olika teorier om ursprunget till *-om*. En av dessa är att det kommer av gammalsvenskans hortativform *-om*¹⁵ (även om inte svenskan tas upp som ett källspråk här så kan det ha påverkat).

Den enda prepositionen i RN är *på* (andra prepositioner förekommer i endast enstaka fall). *På* används följaktligen i en mängd olika konstruktioner. Broch och Jahr (1981:58) skriver att ”alle kasusrelasjoner uttrykkes nesten uten unntak ved hjelp av preposisjonen på (po)”. Det har hävdats att morfemet höll på att utvecklas till TMA-partikel (exempelvis Jahr, 2003). Det rör sig då om konstruktionen *på+V*. Jahr listar nitton satser med sådan konstruktion ur russenorskkorpusen, jag hittade ytterligare en förekomst, nämligen:

37.	<i>kak</i>	<i>Ju</i>	<i>vil</i>	<i>skaffom</i>	<i>ja</i>	<i>drikke</i>	<i>the</i>
	om	du	vill	äta	och	dricka	te
	<i>davai</i>	<i>paa</i>	<i>skib</i>	<i>tvoia</i>	<i>ligge ne</i>		
	IMP	PREP	skepp	du	KOP		
	<i>grot</i>	<i>på</i>	<i>slipom</i>	<i>grot</i>	<i>på</i>	<i>slipom</i>	
	stor	PREP	sova	stor	PREP	sova	
- ’om du vill äta och dricka te, sova först, sova först’
(Broch & Jahr 1981:134)

¹⁵ Eftersom det ryska fonemet /i/ troligtvis inte användes RN utan byttes ut mot /i/, /y/ och i vissa fall /u/ (Broch & Jahr, 1981:42), kunde användningen kanske förstärkts genom ryskans 1PL -ym.

Grot slipom översätts på andra ställen i korpusen som 'sova gott', men skulle också kunna betyda sova länge. I texten (Brochtexterna från 1930) översätts *grot* till 'först', och Broch (1930) skriver att det "ser ut som i *høi grad licentia poetica*". Det är fråga om en del av en sång, och det är inte helt klart varför personen som tilltalas ska komma ombord och sova om denna vill äta och dricka te. Kanske skulle även förekomsten av *på* preverbalt kunna förklaras av *licentia poetica*, men just kombinationen *på slipom* förekommer på fler ställen i korpusen.

Broch och Jahr (1981) är kritiska till att *på* skulle fungera som TMA-markör eftersom det finns så få belägg och de tycker sig inte se några större likheter mellan dessa satser. Jahr (2003) argumenterar som sagt tolv år senare för att *på* användes för en rad olika funktioner som hamnar under TMA och höll på att utvecklas till en TMA-markör. I ryska är aspekt välintegrerat i verbsystemet och *po* i RN är både ett avledningsmorfem för perfektiv aspekt och en preposition. Jahr hävdar även att *på* + Advl markerar punktuell aspekt som i:

38. *moja po morrodag kom*
 I on tomorrow come
 "I'll arrive tomorrow"

Vidare påpekar han att inget *på* finns framför adverbialen då det rör sig om durativ:

39. *(moja) på madam Klerck Ø tri daga ligge ne*
 (I) on Madame Klerk Ø three days lay down
 "I stayed three days at Madame Klerk's"

Det är en möjlig tolkning, men det är även möjligt att *på* i exempel (38) används lokativt. När *paa morrodag* förekommer översätts det konsekvent med 'imorgon'. Det finns dock exempel då *morrodag* används med samma betydelse utan *på*.

Ett annat problem med Jahrs analys är definitionen av vad som är ett verb. I RN är det kanske lättare än i många andra pidginspråk eftersom verben oftast slutar med *-om*. Men vissa verb gör inte det och ett av dem är *reisa* 'resa/åka/gå'. Ett av Jahrs 19 exempel på *på+V* – konstruktioner är:

40. *tvoja på-reiza*
 you on-go
 "Are you traveling?"

Men *reiza* skulle lika gärna kunna vara ett substantiv i exempel (40), och då rör det sig inte längre om en konstruktion av typen *på+V*.

Det finns vissa användningar av *på* som ändå verkar vara aspektuella. Det är t.ex.:

41.	<i>principal</i>	<i>på</i>	<i>slipom</i>	<i>eller</i>	<i>njet?</i>	42.	<i>principal</i>	<i>på</i>	<i>skib?</i>
	skipper	on	sleep	or	not?		skipper	on	ship?
	“is the skipper asleep or not?”						“is the skipper on board?”		
						43.	<i>jes</i>	<i>på</i>	<i>skaffom</i>
							yes	on	eat
							“yes, he is eating”		

Det finns fyra exempel av det här slaget som tydligt verkar vara progressiv. Bybee och Dahl (1989) nämner att progressiver ofta utvecklas ur lokativkonstruktioner. Kanske kan man se det som att multifunktionella *på* även kan användas om abstraktare företeelser än strikt rumslig befintlighet. Enligt Enfield (2006) rör det sig om ”closed class heterosemy”. Det är då inte så att *på* har betydelsen ’progressiv’ men att den betydelsen kan läsas in utifrån kontexten, både den syntaktiska och den pragmatiska¹⁶.

Broch och Jahr (1984) nämner även att norskans *skulle* och *ville* i enstaka fall förekommer i betydelsen futurum alternativt modalt för att uttrycka vilja. Eftersom de förekommer i så liten utsträckning kommer jag heller inte att räkna med dessa.

Det gör att RN helt saknar grammatikaliserad TA-markering, gram. Den markör som av allt at döma har använts för TMA – *på* verkar ha aspektuell karaktär. Därför räknas RN som aspektprominent med en distinktion mellan perfektiv och imperfektiv aspekt. Se Figur 30 nedan.

perfektiv - imperfektiv

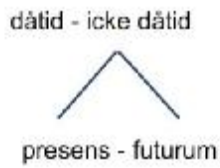
Figur 30 TA-system russenorsk

5.6.3 Sammanfattning russenorsk

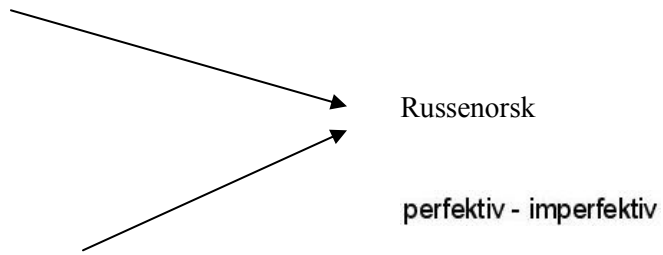
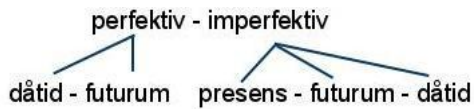
Norska har ett relativt enkelt TA-system, medan ryska har fler grammatikaliserade former där tempus och aspekt är sammanvävt. RN har här analyserats som helt utan grammatikaliserad TA-markering, även om det finns material som antyder antingen att en TA-markör höll på att växa fram, eller att det fanns mer eller mindre produktiva sätt att uttrycka TA pga. multifunktionaliteten i språket. En markör som var möjlig att uttrycka A verkar dock ha funnits.

¹⁶ Se även Kotsinas (1996:139-50) för diskussion om eventuella TMA-betydelser hos på.

Norska

Ryska

Figur 31. Från källspråk till russenorsk

Reduktion av TA-former i RN åskådliggörs i nedanstående figur. Norskans tre och ryskans fem gramtyper resulterar i inga gram i RN.

Källspråk			Russenorsk
Lexifierare	Norska Presens Dåtid Futurum	→	[ingenting]
Substrat	Ryska Perfektiv dåtid Perfektiv futurum Presens Imperfektiv futurum Imperfektiv dåtid		

Figur 32. Gramtyper – från källspråk till russenorsk

Ursprunget till markören i RN är inte fastställt, men det finns möjliga kandidater i båda källspråken. Det är möjligt att båda ursprungena kan ha samverkat till att markören *på* växte fram. Se Tabell 8 nedan.

Tabell 8. Etymologi för TA-markörer i russenorsk

Russenorsk	<i>po</i> aspektavledning/ <i>på</i> PREPOSITION	→ <i>på</i> PROGRESSIV (bl. a.)
------------	---	---------------------------------

5.7 Tay boi

Tay boi har franska som lexifierare och vietnamesiska som huvudsakligt substrat.

5.7.1 Lexifierare TB: franska

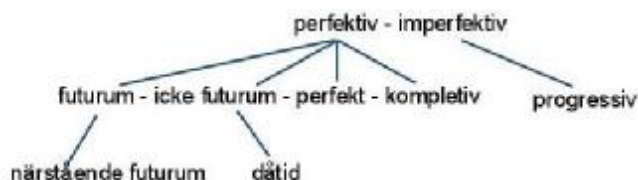
Se

5.1.2 Substratspråk för CJ: engelska, nootka, franska.

5.7.2 Substratspråk för TB: vietnamesiska

Vietnamesiska är ett isolerande språk och TMA är inte obligatoriskt. Tempus och aspekt uttrycks med de fria morfemen *đã* DÅTID, *sẽ* FUTURUM, *sắp* NÄRA FUTURUM, *chưa* 'inte än', *rồi* PERFEKTIV, *đang* PROGRESSIV (Campbell, 1991:1751-2). Nguyen (1984:153-4) menar att *đã* markerar kompletiv eller "anterior", att jämföra med perfekt¹⁷. Han nämner även formerna *rua* och *mới* som står för dåtid samt *xong* KOMPLETIV (*ibid.* 1984:153 & 156). *sẽ* har även modala implikationer. Presens är omarkerat. Jag räknar *chưa* som främst modal och tar därför inte med den här.

Jag går efter Nguyens tolkning. Jag kan inte se någon skillnad i grammatikalisering av dessa markörer. Det gör att vietnamesiska har tempusformerna futurum och nära futurum, dåtid och nära dåtid samt aspektformerna kompletiv, perfektiv och progressiv. Bhats begrepp "systematik" gör här att tempus kan sägas vara mer grammatikaliserat då det finns ett komplett paradigm (i den mån det går att tala om paradigm när det gäller fria morfem). Jag har valt att inte klassificera vietnamesiska eftersom det inte finns tillräcklig grund för det. En översikt av TA-markörerna finns dock i Figur 33 nedan.

Figur 33 TA-system vietnamesiska

5.7.3 Tay boi

Schuchardt (1888) nämner inget om tempus eller aspekt specifikt, men skriver att användandet av *Xet⁴/et⁴* (⁴ markerar ton) för att markera avslutande eller att något är avslutat, är karaktäristiskt för tay boi. Vid emfas används *tout* eller *tout tout*. Det handlar troligen om en perfektiv aspekt, närmare bestämt kompletiv. I exemplet nedan betyder *foumancang* att 'resa iväg' (från *je fous*

¹⁷ Bybee (1989) använder anterior för perfekt, men det används lite olika av olika författare. Det framgår inte explicit i Nguyen (1984) vilken betydelse han lägger i kategorin, men exemplen som tas upp på sid 153-4 antyder att det rör sig om en relativ tempuskategori.

mon camp). Resten av orden översätts inte och glossningen har därför baserats på ordens franska betydelse.

44. *foumangcang vite prend tout tout Xet⁴ aller*
 resa.iväg fort ta allt COMPL gå
 '(vi) ger oss av fort ta allt (vi) åker'

I Schuchardt (1888) kommenteras inte vilket system för transkribering som används och exemplen antyder att han använt de respektive språkens ortografi, med vissa undantag. Antagligen för att visa på större uttalsavvikelser från källspråket. Ibland används en symbol som stämmer överens med IPA-tecknet [χ]. Vietnamesiska har en velar tonlös frikativa (Nguyen, 1997:20), möjligen är det den som åsyftas. Norman (1895: 76-7) skriver att infinitiv används för alla modus och tempus och även Reinecke (1971:53) menar att ingen grammatikaliserad TMA finns. Norman (1895:76-7) noterar dock också frekvent användning av *fini* och *fili* (från franskans *finir* 'avsluta') men specificerar inte betydelsen.

Lemire (1869:269) nämner ordet *toutouhet* med betydelsen 'all'. Senare källor rapporterar att *finir* 'avsluta' används med vad som skulle kunna vara kompletiv betydelse, men skulle också kunna tolkas som lexikala. Satsen nedan kan vara exempel på detta.

45. *moi voir toi après danser finir*
 jag se dig efter dansa sluta
 'Jag träffar dig efter dansen' (Stageberg 1956:168)

Ett möjligt scenario är att *xet* användes under en period för att sedan ersättas med *finir*. Hur som helst är de bara de tidigaste källorna som noterar denna.

Det nämns också att *man-man* kan användas som 'snart' eller 'vänta'. Det betyder också 'långsamt' vilket liknar futurumformen i PF *malua* som kommer ur ett ord för 'långsamt'. Schuchardt menar att det är ett lån från pidginengelska (Schuchardt, 1888:233).

46. *Moa donner lettre lui voir lui dire moa aller*
 1S ge brev 3S se 3S säga 1S gå
man-man lui venir maison patler capten
 långsamt 3S komma hus tala kaptän
 'jag ger honom ett brev där det står att han ska komma till huset och tala med herrn'

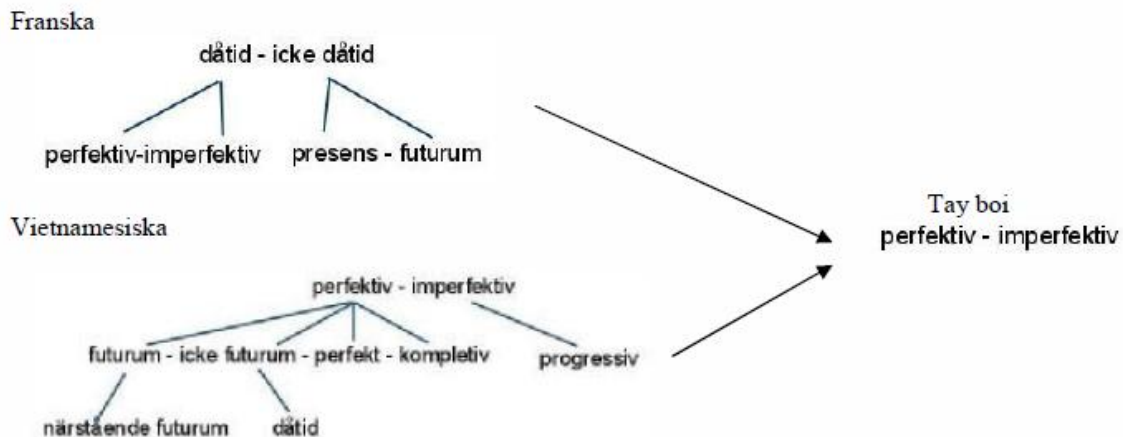
Jag har valt att inte tolka *man-man* som en TA-markör. I de exempelmeningar som citeras i artikeln finns ingen annan TA-markering Stageberg (1956:168) menar också att futurum endast anges med kontext eller med adverb. Eftersom *xet* endast nämns som TMA i en källa och eftersom användandet av *finir* inte entydigt kan tolkas som TMA analyserar jag *tay boi* som helt utan högt grammatikaliserade TMA-gram. Däremot kommer jag att räkna det som aspektprominent, då det verkar ha funnits icke-obligatoriska markörer för kompletiv, se Figur 34 nedan.

perfektiv - imperfektiv

Figur 34. TA-system *tay boi*

5.7.3 Sammanfattning *tay boi*

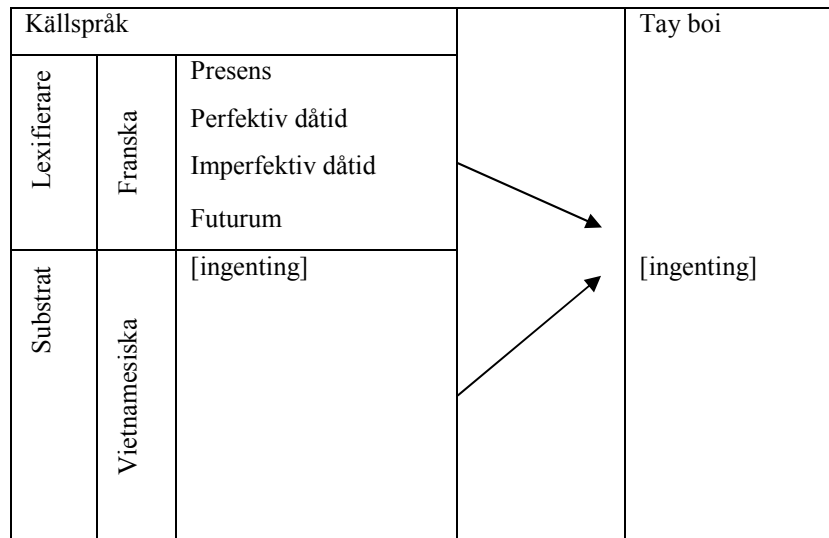
Franska har analyserats med en grundläggande distinktion mellan dåtid och icke dåtid. En aspektuell distinktion finns i dåtid. Formerna uttrycks genom flektion och/eller hjälpverb. Vietnamesiska har en mängd olika markörer för TA. Dessa är dock inte obligatoriska. Jag har avstått från att placera vietnamesiska varken som aspekt- eller tempusprominent. Franska har analyserats som tempusprominent. I TB finns en markör och den uttrycker perfektivitet. Den kommer etymologiskt möjligen från vietnamesiska och inte från franska, men ursprunget är okänt.

Figur 35. Från källspråk till *tay boi*

Både franska och vietnamesiska har flera olika TA-former medan TB analyserats som helt utan, då *Xet/fini* verkar ha varit marginell. Kategorin kompletiv finns i vietnamesiska och kan även sägas finnas i franska med den mer generell betydelsen perfektiv dåtid. Perfektiv är en form som i Bybee och Dahls (1989) studie hör till de vanligaste. Dock är markörerna i vietnamesiska optionella, och har därför inte räknats som gram här. Se Figur 36 nedan.

Figur 36. Gramtyper – från källspråk till tay boi

Det verkar ha funnits markörer både med franskt och vietnamesiskt ursprung, se nedan.

Tabell 9. Etymologi för TA-markörer i tay boi

Tay boi	<i>hét</i> 'att ta slut' / <i>finir</i> 'att sluta'	→ <i>xet</i> KOMPLETIV → <i>fini</i> KOMPLETIV
---------	--	---

5.8 Sammanfattning av resultaten

De i någon mån grammatikaliserade former som hittats i språken är samlade i Tabell 10 nedan. Bybee och Dahls gram är markerade med fetstilt.

Tabell 10. Sammanfattning av TA-markörer i pidginspråken

	CJ	F	FPH	LF	PF	RN	TB
Perfektiv			<i>kalas</i>		<i>oti</i>		
Imperfektiv					<i>tiko</i>		
Futurum		<i>zo</i>		<i>bisogno</i>	<i>lako</i>		
Dåtid		<i>-ile</i>		<i>-to</i>			
Presens							
Iterativ					<i>tale</i>		

Utöver dessa former förekommer reduplikation i PF där det uttrycker fortsatt handling (som nämnts ovan enligt vissa även i CJ, se exempelvis Silverstein (1972:606, 608)).

Tittar vi på resultaten i termer av prominens framträder ett mönster där lexifierarens prominens är den samma som de markörer som återfinns i pidginspråken, med undantag för tay boi.

Russenorsk har analyserats som aspektprominent, vilket följer ett av lexifierarna. I de fall jag undersökt fler än två källspråk följer också att pidginspråket har markörer för den kategori som två av tre källspråk har (CJ, FPH, PF). Det kan också tolkas som att majoriteten av källspråken bestämmer pidginspråkets prominens. Se översikt över prominensen i Tabell 11 nedan.

Tabell 11. Prominens

	CJ		F		FPH		LF		PF		RN		TB	
Pidgin	T		T		A		T		A		A		A	
Lex	C	T	Z	T	FH	A	Ro	T	Fi	A	R,N	A,T	Fr	T
Sub	Noo	A	Af	T	Fi	A	Ar	T	H	A			V	-
	En	T	En	T	D	T			En	T				
	Fr	T												

6. Diskussion

De frågor som skulle besvaras med denna undersökning var:

- Finns det likheter i hur pidginspråk markerar tempus och aspekt?
- Finns det likheter mellan källspråkens och pidginspråkens tempus- och aspektsystem?
- Följer utvecklingen av tempus- och aspektmarkörer i pidginspråken universella mönster för grammatikalisering?

Nedan diskuteras dessa frågor en efter en i ljuset av resultaten från undersökningen.

6.1 Finns det likheter i hur pidginspråk markerar tempus och aspekt?

Den största likheten mellan pidginspråken i studien är, inte helt överraskande, att de inte har så mycket TA-markering överhuvudtaget. De har gemensamt att T och A inte är obligatoriska och att kategorierna, då de markeras, företrädesvis anges med adverb. Det är inte heller förvånande att bland de TA-markörer som finns är majoriteten fria morfem. Endast två bundna ändelser finns i stickprovet.

Språken har *antingen* perfektiv eller dåtid (eller ingetdera) men inte *både* perfektiv och dåtid. I PF och FPH är det fråga om perfektiv dåtid. Det har ofta observerats att olika aspektformer får vissa temporala konnotationer med vilka de oftast kopplas ihop, så att exempelvis perfektiv aspekt i en ommarkerad kontext implicerar dåtid, även om det också kan användas i andra tempus. Om man ser pidginspråken som ekonomiska språk, kan det ses som överflödigt att ha både perfektiv och dåtid. Bybee och Dahl (1989:95) kommer fram till att det så kallade tredelade systemet är det vanligaste men också att:

“It is also common for either of these distinctions to occur without the other; that is, for a language to have the perfective/imperfective distinction without having the past (e.g. in Arabic), or for a language to have a past without the perfective/imperfective distinction (e.g. English)”.

Detta stämmer väl in på pidginspråken i mitt stickprov, även om Bybee och Dahls studie rör gram som uttrycks med böjning. De kommer också fram till att alla språk med TA-som uttrycks med böjning har grammatikaliserat dåtid eller perfekt eller båda (*ibid.*). De språk i mitt stickprov som har böjning (F, LF) har dåtid och futurum.

Parkvalls (2000:158) observationer att det finns sådant som tyder på att A (progressiv) utvecklas senare än T (dåtid) styrks inte av data i den här studien. Det rör sig snarare om *antingen* aspekt eller tempus.

Perfekt, som är en mycket vanlig kategori i världens språk (Bybee & Dahl 1989:67) finns inte i något av språken. Dahl (1985) visar att majoriteten av de språk som har perfekt realiserar kategorin med perifrastiskt uttryck. I skenet av detta är det inte förvånande att inga av pidginspråken har perfekt. Progressiv förekommer inte heller bland språken. Detta kan kanske förklaras med kontextberoende. Bybee och Dahl (1989:56) noterar också att perfekt och progressiv är mindre grammatikaliserade till sin form än övriga gram-typer.

Heine (1973) föreslår att pidginspråk har en tendens att utveckla former för dåtid och futurum vilka kontrasterar mot ett ommarkerat presens. Om vi lägger till att språken kan ha perfektiv istället för dåtid stämmer hans observation ganska bra in även på mitt stickprov.

Ser man i termer av prominens går det att urskilja två olika strategier för att uttrycka T och A. Fyra av språken har en distinktion mellan perfektiv och imperfektiv (FPH, PF, RN, TB). Två språk har en distinktion mellan dåtid och icke-dåtid och även en futurumform (LF, F). Om vi räknar med CJs adverb hamnar även det här. CJ har även en presensmarkör. När det gäller prominens kan alltså två strategier utrönas:

- 1) perfektiv – imperfektiv (FPH, PF, RN, TB)
- 2) dåtid – icke-dåtid (LF, F, (CJ))

Foleys (2006) resultat stämmer inte överens med det som funnits i denna undersökning. Han finner som sagt en grundläggande distinktion mellan futurum och icke-futurum i pidginyimas, hiri motu och tok pisin (se Tabell 1). Utöver detta finns flera former för både T och A i språken. Det bör nämnas att TP inte riktigt kan räknas som pidginspråk med den definition som jag använt,

eftersom allt fler får språket som modersmål. Även HM och PY har ett mer utvecklat verbssystem med fler olika former än vad något av språken i mitt stickprov har (se Tabell 12 nedan). Olikheterna i resultaten studierna emellan visar på behovet av att undersöka fler språk. En observation är att de former som finns i språken i Foleys undersökning (alla utom HABITUALIS i TP) finns bland Bybee och Dahls sex gramtyper. Varken progressiv eller perfekt finns däremot representerat, i likhet med språken i mitt stickprov. Se jämförelse med Foley (2006) och Brännmark (2005) i Tabell 12 nedan.

Tabell 12. Jämförelse med Foley (2006) och Brännmark (2005)

	CJ	F	FPH	LF	PF	RN	TB	Y	YP	HM	TP
Perfektiv			<i>kalas</i>		<i>oti</i>				<i>mindik</i>	<i>vadaeni</i>	<i>pinis</i>
Imperfektiv					<i>tiko</i>				<i>ta-</i>	<i>noho</i>	<i>stap</i>
Futurum		<i>zo</i>		<i>bisogno</i>	<i>lako</i>				<i>-n anak</i>	<i>dohore</i>	<i>laik</i>
Dåtid		<i>-ile</i>		<i>-to</i>							<i>bin</i>
Presens											
Iterativ					<i>tale</i>						

Betraktar man de former som inte har någon betydelse utöver den grammatiska försvinner hälften av de former som återfunnits i stickprovet av pidginspråk i den här studien. Hälften av pidginspråken har någon form av mer grammatikaliserad TA-markör. Av dessa är samtliga av känt ursprung antagligen inte grammatikaliserade i pidginspråket självt utan ärvda eller inlånade från lexifieraren. Det betyder alltså att språken i stickprovet inte grammatikaliserat några TA-markörer särskilt långt; de som är mer grammatikaliserade är inlånade eller ärvda från lexifieraren.

Tabell 13 nedan redovisas de former som jag räknat som mer grammatiska i och med att de inte har någon lexikal betydelse. Endast två av dem är dock bundna och inga av dem verkar vara obligatoriska.

Tabell 13. Mer grammatiska TA-markörer i pidginspråken

	CJ	F	FPH	LF	PF	RN	TB
Perfektiv							
Imperfektiv					<i>tiko</i>		
Futurum		<i>zo</i>					
Dåtid		<i>-ile</i>		<i>-to</i>			
Iterativ					<i>tale</i>		

Roberts och Bresnan (2008:2) menar att böjningsmorfologi i pidginspråk förekommer av minst tre anledningar: som innovation, som inlån eller som arv från lexifieraren. I det här stickprovet är de bundna markörerna båda ärvda (eller inlånade) från lexifieraren. När det gäller RN var samröret mellan de olika språkliga grupperna sesongsbetonat, vilket kan ha bidragit till att språket inte utvecklats mer.

6.2 Finns det likheter mellan källspråkens och pidginspråkens tempus- och aspektsystem?

Pidginspråkens TA-markörer kommer till formen i de flesta fall, inte helt oväntat, från lexifieraren. TB är det ända undantaget där kompletivmarkören *xet* troligen är av vietnamesiskt ursprung, men här verkar varianten *finir* också ha förkommit. I flera fall är även grammen direkt ärvda eller inlånade, med bara en liten betydelseskilnad (den diskuteras vidare i avsnitt 6.3 nedan).

Pidginspråk vars lexifierares TA-system domineras av T har också gram för T och de pidginspråk där lexifierarens TA-system domineras av A har gram för A, se

Tabell 11. Prominens.

Detta kan betyda att pidginspråk inte bara ärver lexikon från sin lexifierare, utan också grammatik i reducerad form. Det kan också betyda att man använder den grammatik som finns i lexikonet. Om ett visst gram med en viss betydelse överlever pidginisering är det kanske möjligt att inte bara den fonetiska formen finns kvar, utan även (spår av) dess ursprungliga betydelse. Det är också möjligt att ord lånas in från källspråken och då inte riktigt kan sägas överleva pidginiseringen. I de fallen är det kanske ännu troligare att betydelsen följer med.

Man kan också tolka resultaten som att majoriteten av källspråken bestämmer pidginspråkets prominens. Kanske är det så att en mer grammatisk markör som utvecklas i pidginspråket gör det för att talarna oftare känner behov av just en sådan markör. Kanske känner en talare av ett aspektprominentspråk oftare behov av att just uttrycka en aspektuell distinktion.

Ser vi till gramtyper ser vi att de flesta formerna som finns i pidginspråken finns i minst två av källspråken, se Tabell 14 nedan.

Tabell 14. Gram-typer från källspråk till pidginspråk

	Perfektiv	Imperfektiv	Futurum	Dåtid	Presens	Progressiv	Iterativ
F			X	X			
zulu			X	X	X		
afrikaans			X	X	X		
engelska			X	X	X	X	
FPH	X						
fijiansk hindustani	X	X					
fijianska	X	X	X	X			
LF			X	X			
italienska	X	X	X		X	X	
arabiska				X	X		
PF	X	X	X				X
fijianska	X	X	X	X			X
hindustani	X	X	X		X		

		x	x	x	x	
--	--	---	---	---	---	--

Av Bybee & Dahls (1989) vanligaste gram saknas perfekt och progressiv bland pidginspråken. De är inte bland de vanligaste i källspråken, men finns ändå representerade bland dem. Kanske är dessa former som kräver mer tid för att utvecklas.

6.3 Följer utvecklingen av tempus- och aspektmarkörer i pidginspråken universella mönster för grammatikalisering?

I vissa fall rör det sig om ärvda gram. *Oti* på pidginfijianska t.ex. kommer från fijianskans *oti*. Andra former är grammatikaliserade i pidginspråket självt såsom *kalas* för 'att sluta'. Även i de fall då en form från lexifieraren finns kvar i pidginspråket sker en betydelseförändring. Jag har velat undersöka om de betydelseförändringar som grammen går igenom i pidginiseringen följer samma mönster som observerats i andra språk. Heine och Kuteva (2002) har sammanställt studier över grammatikaliseringvägar i ungefär 500 olika språk. Nedan beskrivs hur grammen i mitt stickprov förhåller sig till Heine och Kutevas resultat.

I fanakalo finns två tempusgram, *zo* FUTURUM och *-ile* DÅTID. Dåtidformen i fanakalo kommer från zulugrammet för perfekt. Bybee *et al.* (1994:86) finner även att detta mönster är mycket vanligt i världens språk. Heine och Kuteva menar också att det rör sig om en del av en större process där aspekt utvecklas till tempus (2002:231). *Zo* kommer troligen från futurumprefixet *-zo-* i zulu. I zulu kontrasterar *-zo-* mot *-yo-* där den förstnämnda anses beskriva en mer närstående framtid. Det rör sig alltså om en generaliserad betydelse. *Zo* förekommer i fanakalo också preverbalt, men som fri markör¹⁸.

I FPH har verbet för att 'sluta' eller 'avsluta' något i fijiansk hindustani även fått betydelsen PERFEKTIV. Även detta är en mycket vanlig process som Heine och Kuteva menar är en del av en större process där "process verbs" utvecklas till hjälpverb för tempus eller aspekt (2002:138). I FPH kan *kalas* både användas som hjälpverb och som huvudverb men då i betydelsen '(av)sluta'.

I LF har lexifierarens (italienska) verb för 'behöva' blivit FUTURUM i pidginspråket. Denna utveckling finns inte med i Heine och Kuteva, men 'behöva' → 'måste' och, i sin tur, 'måste' → FUTURUM (2002:215&218). Eventuellt har betydelsen 'måste' funnits hos LF:s *bisogno*.

Som redan nämnts skriver Schuchardt (1888) att *xet* i TB är av okänt ursprung. Det finns ett ord på vietnamesiska *hét* 'to be used up/there is no more' som även översätts med 'finish' (Nguyen, 1984:113) som är en trolig kandidat då detta som sagt är en mycket vanlig grammatikaliseringväg (Heine & Kuteva 2002:138). Även *finir* som eventuellt haft liknande funktion stämmer in i detta mönster.

Markörerna i chinook jargon kommer alla ur adverb från chinook och används även i pidginspråket som sådana. Dåtidformen kommer ur chinooks *ankuttie* 'föret' och presensformen

¹⁸ Adendorff (2002) menar dock att den även förekommer prefigerat.

ur *altakh* 'nu'. Dessa är intuitivt rimliga men finns inte med i Heine och Kutevas resultat. Futurumformen *atlki*, ur chinookadverbet *alkekh* 'snart' liknar dock mönstret *then* → FUTURE som Henie och Kuteva finner (2002:331).

Tabell 15. Etymologi för pidginspråkens TA-markörer

Chinook jargon	<i>alkekh</i> 'snart' <i>ankuttie</i> 'föret' <i>altakh</i> 'nu'	→ <i>atlki</i> 'snart'/FUTURUM → <i>ahnkuttie</i> 'föret'/DÅTID → <i>alta</i> 'nu'/PRESENS
Fanakalo	<i>-zo-</i> NÄRA FUTURUM <i>-ile</i> PERFEKT	→ <i>zo</i> FUTURUM → <i>-ile</i> DÅTID
Fijiansk pidginhindustani	<i>kalas</i> '(av)sluta'	→ <i>kalas</i> '(av)sluta'/PERFEKTIV
Lingua franca	<i>bisogno</i> 'behöva' <i>-to</i> PERFEKT	→ <i>bisogno</i> FUTURUM → <i>-to</i> DÅTID
Pidginfijianska	<i>oti</i> KOMPLETIV <i>tiko</i> "fortsatt handling" <i>tale</i> ITERATIV	→ <i>oti</i> 'sluta'/ PERFEKTIV → <i>tiko</i> IMPERFEKTIV → <i>tale</i> ITERATIV
Russennorsk	<i>po</i> aspektavledning/ <i>på</i> PREPOSITION	→ <i>på</i> PROGRESSIV (bl. a.)
Tay boi	<i>hét</i> 'att ta slut'/ <i>finir</i> 'att sluta'	→ <i>xet</i> KOMPLETIV → <i>fini</i> KOMPLETIV

Bybee, Perkins och Pagliucas (1994) modell för utveckling av gram visar att perfekt blir antingen perfektiv eller dåtid. För fanakalo och zulu respektive lingua franca och italienska stämmer detta bra, perfektsuffixet *-ile* i zulu och *-to* i italienska uttrycker dåtid i pidginspråket.

Endast två former är bundna, fanakalos *-ile* och lingua francas *-to* och båda betecknar dåtid. I Bybee och Dahls (1989:56) stickprov är dåtid bundet i 73% av språken. Men i båda fallen här rör det sig om ärvda gram. Det är alltså inte så att formen har grammatikaliserats fram i pidginspråket utan den har antingen ärvts eller lånats in från lexifieraren.

7. Slutsatser

Oavsett hur källspråkens TA-system ser ut har pidginspråk lite eller ingen grammatikaliserad markering för TA. Av de sju pidginspråk jag undersökt har två språk en markör som är tämligen långt grammatikaliserad och som inte har någon annan betydelse i språket (F, PF). Tre av språken har fria adverb (CJ) eller hjälpverb (FPH, LF) som är delvis grammatikaliserade men som ändå har kvar sin lexikala betydelse. Av språken har vidare två stycken även markörer som är mer grammatikaliserade, de är bundna morfem (F och LF). Två av språken har inga gram alls (RN, TB). Här bör dock noteras att de mer grammatikaliserade formerna kommer från lexifieraren och alltså sannolikt grammatikaliserats i källspråket och lånats in som färdiggrammatikaliserad markör i pidginspråket.

Pidginspråken i mitt stickprov har, som redan påpekats, antingen perfektiv aspekt eller dåtid, inte både och. Detta kan tolkas som ett uttryck för språklig ekonomi då perfektiv aspekt ofta implicerar dåtid. Inga av språken hade markörer för progressiv eller perfekt. Däremot har ett par av språken futurum eller presens. På basis av dessa data föreslår jag en hierarki för hur pidginspråk utvecklar TA-markörer; markörer för perfektiv/dåtid utvecklas före markörer för futurum/presens. Se Figur 37 nedan.

perfektiv/dåtid > futurum/presens

Figur 37 TA-hierarki i pidginspråk

Denna bild stämmer dock inte vid jämförelse med Foleys (2006) undersökning. Detta pekar på vikten av att studera fler språk samt att kontrollera för olika expanderade språkvarieteter.

Juvonen (2008) har visat att chinook jargons lexikon präglas av multifunktionalitet. Jag tycker att det är rimligt att anta att det samma gäller grammatiska ord. Enfields (2006) diskussion om ett lexikon som inte specificerar för ordklass tycks mig lämplig för pidginspråk. Diskussionen om arbetsbelastning mellan lexikon och grammatik kanske kan kompletteras av pragmatik. I sådana fall bär både lexikon och grammatik en liten börda medan pragmatiken drar det största lasset när det gäller pidginspråk.

Analys i enlighet med Bhats (1999) teori visar att aspektprominenta lexifierare ger pidginspråk med aspektformer. Samtliga markörer kommer också från lexifieraren. Detta gäller dock inte för TB som har en form som antagligen inte kommer från franska och som inte markerar tempus (franska analyseras som tempusprominent). Detta antyder att det är lexemet som bär med sig betydelsen. Det kan även bero på att formerna i pidginspråken tolkas genom markörernas ursprungliga betydelse i lexifieraren och därigenom i analysen färgas av källspråket.

I övrigt finns inte många likheter mellan källspråken och pidginspråken. När det gäller markörer har pidginspråken färre eller lika många som det källspråk med minst antal markörer. I pidginspråken är de också genomgående optionella, något som inte gäller för alla källspråken.

Det polysyntetiska språket chinook ger pidginspråket CJ som helt saknar mer grammatikaliserade TA-markörer och böjningsmorfologi. De flekterande romanska språken ger ett pidginspråk (LF) med en agglutinerande markör och ett fritt morfem. När det gäller zulu, som har hög grad av agglutination finns ett bundet suffix i F. Detta gäller dock inte den andra markören som i zulu är ett prefix men i F ett fritt morfem. Fijiansk pidginhindustani och pidginfijianska valdes här för att det ena språkets lexifierare är det andras substrat. Vi såg dock i avsnitt 5.3.1 och 5.4.2 att hindustani och dess fijianska varietet inte är helt lika varandra i TA-systemet då den basilekt av fijiansk hindustani som studerats här har en reducerad TA-morfologi. Både fijianska, fijiansk hindustani och hindustani har här klassats som aspektprominenta, och i likhet med de flesta andra språken i stickprovet har pidginspråken en markör för aspekt då lexifieraren är aspektprominent.

Silverstein (1972b:608) menar att det är modersmålet och huruvida reduplikation finns i det som avgör om en talare använder reduplikation i CJ. Detta är något som vore värt att studera vidare, alltså hur variationen inom pidginspråket påverkas av talarens modersmål.

Hälften av pidginspråken i stickprovet har någon form av mer grammatikaliserad TA-markör. Av dessa är samtliga med känt ursprung antagligen inte grammatikaliserade i pidginspråket själv utan ärvda eller inlånade från lexifieraren. I fallet TB tycks en av de markörer som finns omnämnda komma från vietnamesiska, vilket skiljer den från samtliga övriga TA-markörer i stickprovet (se mer om detta i avsnitt 6.3). Det betyder alltså att språken i stickprovet inte grammatikaliserat några TA-markörer särskilt långt, de som är mer grammatikaliserade är inlånade eller ärvda från lexifieraren.

I de fall där markören har kvar viss lexikal betydelse och även används som hjälpverb och adverb följer också utvecklingen universella mönster. Det rör sig framförallt om generalisering av betydelse. Både lexikon och grammatik reduceras starkt genom pidginisering. På samma sätt som lexemen är multifunktionella och polysema, får också de grammen mer generella betydelser. Det verkar även som att pidginspråken får med sig inte bara lexikon utan även grammatiska spår som finns i lexemen.

7.1 Avslutande (metodologiska) kommentarer

Hur giltig är då generalisering till alla pidginspråk? Jämförelsen med Foley (2006) antyder att det finns stor variation och att ett större stickprov behövs för att dra några slutsatser. Urvalet har styrts av kriterier som bygger på hur utvecklade pidginspråken är. Jag har alltså, med handledarnas hjälp valt sådana pidginspråk som man redan vet är strukturellt enkla. De språk som finns med i Foleys undersökning verkar vara mer expanderade. Detta bör hållas i minnet då man värderar språken i mitt stickprov och hur reducerade de är. De har valts på grund av att de generellt är enkla, vilket även verkar stämma för T och A.

De slutsatser som kan dras av studien begränsas av flera faktorer. Exempelvis är många fler språk inblandade än de som jag haft möjlighet att titta på. Analysen av grammen/prominensen försvåras också av att grammatikor kan uppvisa slagsida mot en viss lingvistisk tradition. Det är också lätt att tolka formen i pidginspråket som samma som i källspråket, även om användningen är olika, *oti* på PF som perfektiv, eftersom det finns perfektiv aspekt i fijianska med samma form. Djupare studie av användningen av formerna i de nya språken (och eventuellt även i källspråken) skulle krävas för att verkligen få svar på de frågor som ställts här.

Vi såg i avsnitt 6.1 ovan att pidginspråken använder antingen T eller A. Det verkar som om det valet bestäms av lexifieraren, alternativt majoriteten av källspråken. Men det är också möjligt att betydelsen ärvs tillsammans med formen. Även om grammen genomgår mindre betydelseförändringar verkar de hålla sig inom T eller A. Detta skulle också kunna bero på analysen. Det är lätt att tolka ett visst gram som exempelvis A även i det nya språket utan att analysera djupare om det verkligen fungerar på samma sätt som i källspråket.

Prominensteorin var begränsat användbar i den här studien, och ska den kunna användas bör man titta på texter från olika talare med olika modersmål och se om det finns skillnad i deras användning av formerna eftersom Bhat (1999:183) menar att prominensen sträcker sig djupare än bara språket – det är en del av talarnas tankevärld. Ett språk som per definition inte har några modersmålstalare blir då intressant eftersom talarnas modersmål borde lysa igenom.

8. Bibliografi

- Adendorff, R. (2002) Fanakalo: a pidgin in South Africa. Red: Mesthrie, R. *Language in South Africa*. 179-198. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bakker, P. (1994) Pidgins. *Pidgins and Creoles – an introduction*. 25-39. Red: Arends, J., Muysken, P., Smith, N. John Benjamins.
- Benmamoun, E. (2000) *Feature Structure of Functional Categories – a comparative study of Arabic dialects*. Oxford University Press.
- Bhat, D. N. S. (1999) *The Prominence of Tense, Aspect and Mood*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Boas, F. (1911) Chinook. *Handbook of American Indian Languages*. 563 – 672. Bureau of American Ethnology.
- Boas, F. (1933) Note on the Chinook Jargon. *Language*, Vol. 9 No. 2
- Bold, J. D. (1990) *Fanagalo: phrase-book – Grammar – Dictionary*. Pretoria: J. L. Van Schaik
- Botne, R. (2006) *Motion, Time and Tense: On the Grammaticalization of Come and Go to future Markers in Bantu*. *Studies in African Linguistics*, 35 (2), 127-188
- Botne, R. & Kershner, R. T. (2003) *Tense Aspect and the Perfect in Zulu*. *Afrika Übersee*, 83 (2), 161-180
- Broch, I. & Jahr, E. H. (1981) *Russenorsk – et pidginspråk i Norge*. Tromsø-studier i språkvetenskap. Oslo: Novus förlag.
- Broch, I. & Jahr, E. H. (1984) Russenorsk: a new look at the Russo-Norwegian pidgin in Northern Norway. *Scandinavian Language Contacts*. Cambridge University Press
- Broch, I. (1992) Russenorsk – pomorhandelns eget språk. Red: Niemi, E. *Pomor: Nord-Norge og Nord-Russland gjennom tusen år*. 129 –138. Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Brännmark, T. (2005) *Boto Jiggy-jig! Analys av pidginspråket som talades i Yokohama*. C-uppsats i japanska. Stockholms universitet.
- Bybee, L. J. (1985) *Morphology – a study of the relation between meaning and form*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bybee, L. J. & Dahl, Ö. (1989) The Creation of Tense and Aspect Systems in the Languages of the World. *Studies in Language* 13-1. 51-103. John Benjamins Publishing Company.
- Bybee, L. J., Perkins, R. & Pagliuca, W. (1994) *The Evolution of Grammar – Tense, aspect and modality in the languages of the world*. The University of Chicago Press.
- Campbell, G. L. (1991), 2:a utgåvan 2000. *Compendium of the World's Languages*, vol I och II. London: Routledge.
- Comrie, B. (1976): *Aspect – An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985) *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Corré, A. (2005). *A Glossary of Lingua Franca*. Fifth Edition. 2007-11-17:
<http://www.uwm.edu/~corre/franca/go.html>
- Dahl, Ö. (1985) *Tense and Aspect Systems*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Enfield, N. J. (2006) Heterosemy and the grammar-lexicon trade off. Red Ameka, F., Dench, A. & Evans, N. *Language: the standing challenge of grammar writing*. Berlin: Mouton de Gruyter
- Foley, W. (2006) Universal constraints and local conditions in Pidginization – Case studies from New Guinea. *Journal of Pidgin and Creole Studies*. 21:1, 1-44. Amsterdam: John Benjamins.
- Gibbs, G. (1863) *Dictionary of the Chinook Jargon or Trade Language of Oregon*. New York: Cramoisy Press
- Gilchrist, J. (1796) *A grammar of the Hindoostanee language*. Calcutta: Chronicle press
- Gordon, R. G. Jr. Red. (2005) *Ethnologue: Languages of the World*, Fifteenth edition. Dallas, Tex.: SIL International, http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=chh, 2006 – 12 – 06.
- Holton, J. (2004) *Chinook Jargon – The hidden language of the Pacific North West*. San Leandro: Wawa Press
- Heine, B. (1973) *Pidgin-Sprachen im Bantu-Bereich*. Berlin: Dietrich Reimer Verlag.
- Heine, B. & Kuteva, T. (2002) *World Lexicon of Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holm, J. (1989) *Pidgins and Creoles, vol II – a reference survey*. Cambridge: Cambridge Language Surveys.
- Jacobs, M. (1932) Notes on the Structure of Chinook Jargon. *Language*. Vol 8, nr 1, s 27-50.
- Jahr, E. H. (2003) Short note: The Emergence of TMA Grammatical Device in a Stable Pidgin: The Russenorsk preverbal *po* construction. *Journal of Pidgin and Creole Languages*. 18:1, 121-130. John Benjamins.
- Juvonen, P. (2008) Complexity in minimal lexica: the lexicon of Chinook Jargon. Red. Karlsson, Fred, Matti Miestamo & Kiasu Sinnemäki. *Language Complexity: Typology, Contact, Change*. Amsterdam: John Benjamins
- Kós-Dienes, D. (1984) Sketch of the TMA system of Afrikaans. I: Dahl, Ö. & Kós Dienes, D. (reds) *Selected working papers from the tense-mood-aspect project*. Stockholms universitet.
- Kotsinas, U-B. (1996) Aspect marking and grammaticalization in Russenorsk compared with Immigrant Swedish. Red: Jahr, E. H. & Broch, I. *Language Contact in the Arctic – Northern Pidgins and Contact Languages*, 123-51. Berlin New York: Mouton de Gruyter.
- Krishnamurti, B. (2003) *Dravidian Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. Elektronisk.
- Lemire, C. (1869) *Cochinchine française et royaume de Cambodge*. Paris: Challamel aîné
- Lunden, S. S. (1978) Russenorsk revisited. *Meddelser*. 15, Oslo: Universitetet i Oslo.
- Masica, C. P. (1991) *The Indo-Aryan Languages*. Cambridge University Press
- Mithun, M. (2001) *The Languages of Native North America*. Första upplagan:1999. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mufwene, S. S. (2003) Contact Languages in the Bantu Area. I: Nurse, D. & Philippson, G. (reds) *The Bantu Languages*, Kapitel 12, s. 195-208. London New York: Routledge.
- Mühlhäuser, P. (1997) *Pidgin and Creole Linguistics*. London: Battlebridge Publications.
- Nakayama, T. (2001) *Nuuchahnulth (Nootka) Morphosyntax*. University of California publications in linguistics vol. 134. California: University of California Press
- Nguyen, D. H., (1984) *Vietnamese - Tieng viet khong son phan*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Norman, H. (1895) *The peoples and politics of the far East : Travels and studies in the British, French, Spanish and Portuguese colonies, Siberia, China, Japan, Korea, Siam and Malaya*. London: Elibron (nyutgåva 2005)
- Parkvall, M. (2000) *Out of Africa*. London: Battlebridge

- Parkvall, M. (2005) Foreword. *A Glossary of Lingua Franca*. Red: Corré, A. 22/9 2007:
<http://www.uwm.edu/~corre/franca/edition3/foreword.html>
- Reinecke, J. E. (1971) Tày bôí: Notes on Pidgin French spoken in Vietnam. I: Hymes, Dell (ed.):
Pidginization and creolization of languages, pp 47-56. Cambridge: Cambridge University Press.
- Roberts, S. & Bresnan, J. (2008) Retained inflectional morphology in pidgins: A typological study.
Linguistic Typology 12, pp 269-302.
- Schadeberg, T. (2003) Derivation. I: Nurse, D. & Philippson, G. (reds) *The Bantu Languages*, Kapitel 12, s.
 195-208. London New York: Routledge.
- Schuchardt, H. (1888) *Ueber das Annamito-französische*. Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademi der
 Wissenschaften zu Wien (philosophisch-historische Klasse) 105:11-150 (Kreolische Studien IV)
- Schuchardt, H. (1979) On Lingua Franca. *The Ethnography of Variation – Selected Writings on Pidgins
 and Creoles*. Red: Markey, T. ? : Karoma Publishers Inc.
- Schütz, A. J. (1985) *The Fijian Language*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Sicilioni, Ferdinando (1857) *Italian Grammar*. London: Goerge Routledge
- Siegel, J. (1987) Language Contact in a Plantation Environment – a sociolinguistic history of Fiji.
 Cambridge: Cambridge University Press.
- Siegel, J. (1996) Pidgin Fijian and Pidgin Hindustani in Fiji. Red: Wurm, S. A., Mühlhäusler, P. & Tryron,
 D. T. *Atlas of Languages of Intercultural Communication in the Pacific, Asia, and the Americas*. Berlin
 New York: Mouton de Gruyter.
- Siegel, J. (2008) *The Emergence of Pidgin and Creole Languages*. Oxford University Press
- Silverstein, M. (1972a) Chinook Jargon: Contact and the problem of multi-level generative systems I,
Language, Vol. 48, No. 2, 378-406
- Silverstein, M. (1972b) Chinook Jargon: Contact and the problem of multi-level generative systems II,
Language, Vol. 48, No. 3, 596-625
- Stageberg, (1956) *Pidgin French Grammar: A Sketch*, National Federation of Modern Language Teachers
 Associations
- Steever, S. B. (1998) *The Dravidian Languages*. London: Routledge
- Thomason, S. G. (1983) Chinook Jargon in Areal and Historical Context. *Language*, Vol. 59, No. 4, 820-
 870
- Trask, R. L. (1993) *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*. London New York: Routledge.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.
http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf
 hämtat 20120501
- Wikland, L. (1974) *Modern rysk grammatik*. Uppsala: Almqvist & Wiksell

Stockholms universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 - 16 20 00
www.su.se

Stockholms
universitet